

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за лютий 2026 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, СУДОВОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА В ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	5
РОЗДІЛ II. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ	9
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	11
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	11
1. Закон про кримінальну відповідальність	11
2. Звільнення від кримінальної відповідальності	12
3. Покарання та його види	13
4. Призначення покарання	14
5. Обмежувальні заходи	15
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	17
6. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України	17
7. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	22
8. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення	24
9. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	25
10. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	30
11. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	31
РОЗДІЛ IV. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	33
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	33
1. Засади кримінального провадження	33
2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	36

3. Докази і доказування	38
4. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення	39
5. Процесуальні витрати	41
II. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	42
6. Запобіжні заходи, затримання особи	42
III. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	44
7. Загальні положення досудового розслідування	44
8. Слідчі (розшукові) дії	46
9. Негласні слідчі (розшукові) дії	48
10. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування	49
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	50
11. Судовий розгляд	50
V. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	51
12. Провадження в суді апеляційної інстанції	51
13. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	58
14. Кримінальне провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність	59
VI. ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	61
15. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану	61

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄКПЛ	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
Закон	Закон України
ЗСУ	Збройні Сили України
КГС ВС	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП ККС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
СБУ	Служба безпеки України
СІЗО	слідчий ізолятор
ТОВ	товариство з обмеженою відповідальністю
УДМС	Управління Державної міграційної служби України
ЦК	Цивільний кодекс України

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, СУДОВОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА В ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Відповідно до статей 96-1, 96-2 КК майно, що перебуває у спільній власності, підлягає спеціальній конфіскації, якщо співвласник, який є правопорушником, використав його як знаряддя чи засіб вчинення кримінального правопорушення.

Якщо майно, яке було використано як знаряддя чи засіб вчинення кримінального правопорушення, перебуває у спільній власності подружжя і воно було використано одним із подружжя в ході вчинення кримінально караного діяння, то таке майно підлягає спеціальній конфіскації в повному обсязі, оскільки його власник (той з подружжя, який вчинив кримінальне правопорушення) усвідомлено використав його в протиправних цілях

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав двох обвинувачених винуватими та засудив за ч. 2 ст. 246 КК. Судом застосовано спеціальну конфіскацію та безоплатно вилучено у власність держави два колісні трактори з гужовою повозкою і дві бензопили, належні обвинуваченим. Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду і прийняв рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості зазначеного майна, яке належить обвинуваченим.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що трактори і бензопила придбані підзахисним у шлюбі та є спільною власністю подружжя, тому застосувавши спеціальну конфіскацію цього майна, про використання якого для вчинення злочину дружина обвинуваченого не знала, суди порушили її права.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП ККС: необхідність відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеному в раніше ухвалених постановках колегії суддів Першої судової палати ККС від 26.01.2023 (справа №676/2111/20, провадження № 51-635км22), від 06.05.2025 (справа № 164/265/24, провадження № 51-4515км24) та колегії суддів Другої судової палати ККС від 01.12.2020 (справа № 520/16693/15-к, провадження № 51-4647км20).

Позиція ОП ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ОП ККС: ОП ККС вказала, що законодавець чітко визначив у тексті кримінального закону випадки, коли спеціальній конфіскації підлягають грошові кошти, що є еквівалентом вартості майна, яке було використано як знаряддя або засоби кримінального правопорушення. Так у ч. 2 ст. 96-2 КК вказано, що якщо конфіскація грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у ч. 1 цієї статті, на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможлива внаслідок їх використання або неможливості виділення з набутого законним шляхом майна, або відчуження, або з інших причин, суд виносить рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна.

Положення п. 4 ч. 1 ст. 96-2 КК про те, що гроші, цінності та інше майно були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання, фактично вимагають з'ясувати питання про те, чи є особа, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, власником (законним володільцем) знарядь та засобів його вчинення, а якщо ні, то чи знав власник (законний володільць) про їх незаконне використання.

Ці положення водночас недвозначно стверджують, що обізнаність власника (законного володільця) про незаконне використання предметів спеціальної конфіскації, а тим більше їх особисте застосування як засобів чи знарядь вчинення правопорушення, безумовно унеможлиблює їх повернення іншим співвласникам (в тому числі другому з подружжя), про яких кримінальний закон не згадує в цьому контексті.

Норми КК передбачають застосування спеціальної конфіскації до знарядь та засобів вчинення кримінального правопорушення, а не до їх певної частини, отже, відсутні підстави вирішувати питання про повернення відповідних предметів спеціальної конфіскації особі, яка є співвласником, і не знала і не могла знати про їх незаконне використання.

Постанова ОП ККС ВС від 02.02.2026 у справі № 669/338/24 (провадження № 51-5214кмо24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947342>

Роз'ясненню підлягають ті судові рішення, які прийняті за результатами судового провадження в судовому засіданні та якими вирішено питання, що становило предмет його розгляду.

Заяви про роз'яснення таких рішень суд повинен розглянути в окремому судовому засіданні після повідомлення особи, яка звернулася із такою заявою, й учасників судового провадження та за результатами судового розгляду постановити ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову в його роз'ясненні.

Якщо ж заявник просить роз'яснити судові рішення, яке не було результатом судового провадження і не становило предмет його розгляду, то суд за результатами розгляду такої заяви повинен постановити ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні без призначення судового засідання.

Питання про те, чи є судові рішення таким, що прийняте за результатами судового провадження, тобто чи становило воно предмет розгляду, суд вирішує з урахуванням підстав відкриття та здійснення конкретного провадження.

Якщо заявник просив роз'яснити судові рішення, яке не є самостійним предметом роз'яснення за процедурою, визначеною ст. 380 КПК, оскільки не є результатом судового розгляду, то суд апеляційної інстанції вправі відмовити у відкритті провадження або закрити апеляційне провадження в разі, якщо воно було відкрите за апеляційною скаргою на ухвалу місцевого суду за підсумком розгляду такої заяви

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, без виходу до нарадчої кімнати, постановив ухвалу, занесену до журналу судового засідання, якою відмовив у роз'ясненні ухвали цього ж суду про продовження строку тримання під вартою обвинуваченого. Не погоджуючись із такою ухвалою суду обвинувачений подав апеляційну скаргу. Апеляційний суд закрит апеляційне провадження за вказаною апеляційною скаргою, посилаючись на те, що вона подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню.

У касаційній скарзі обвинувачений стверджує, що апеляційний суд не врахував приписів ст. 380 КПК, якими передбачено право на апеляційне оскарження такої категорії судових рішень, чим допустив істотне порушення вимог КПК.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП ККС: необхідність відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеному в ухвалі колегії суддів Першої судової палати ККС від 14.04.2025 у справі № 766/2466/24 (провадження № 51-107ск25).

Позиція ОП ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ОП ККС: ОП ККС вказала, що порядок ухвалення судових рішень та їх форма визначені ст. 371 КПК. Так, у випадках, передбачених КПК, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання. Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах (частини 3, 4, 6 цієї статті). Отже, законом визначено, що усі ухвали суду (і протокольні, і виготовлені у формі ухвали) є такими, що викладені у письмовій формі. Разом з тим це не тягне за собою автоматичного висновку про те, що будь яка ухвала суду може бути самостійним предметом роз'яснення за процедурою, що передбачена ст. 380 КПК.

Відповідно до положень частин 1-3 ст. 380 КПК, якщо судові рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення, приватного виконавця ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст.

Системний аналіз зазначеної норми у взаємозв'язку з загальними засадами кримінального провадження та процесуальним порядком судового розгляду свідчить про те, що розгляд заяви про роз'яснення судового рішення є самостійною процедурою, яка здійснюється відповідно до встановленого законом порядку з врахуванням способу (порядку та процедури) ухвалення чи постановлення рішення, яке просить роз'яснити заявник.

Так, якщо заявник просить роз'яснити судові рішення, яке є результатом судового провадження та яким вирішено питання, що становило предмет його розгляду, суд зобов'язаний призначити таку заяву до розгляду, повідомити особу, яка звернулася із заявою і учасників судового провадження та за результатами судового розгляду постановити ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні.

Натомість ухвали, які постановляються судом у ході розгляду провадження і не є результатами його розгляду, не можуть бути самостійним предметом роз'яснення за визначеною ст. 380 КПК процедурою.

У цьому провадженні заявник просив суд роз'яснити ухвалу місцевого суду щодо тримання особи під вартою, яка була постановлена судом під час розгляду провадження по суті. Тобто предметом розгляду суду було питання про винуватість або невинуватість особи з врахуванням супутніх питань (як-от строки давності, строки досудового розслідування тощо) і результатом такого розгляду є постановлення судом вироку або ухвали, якою завершується розгляд провадження у суді першої інстанції. Тому ухвала суду про продовження строку тримання під вартою, постановлена під час судового розгляду, не є у цьому провадженні тим процесуальним рішенням, яке становило предмет розгляду суду і постановлене за результатами такого розгляду.

Постанова ОП ККС ВС від 02.02.2026 у справі № 766/2466/24 (провадження № 51-107кмо25)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/133909925>

Ухвала суду про зобов'язання слідчого, дізнавача чи прокурора вчинити певну дію під час досудового розслідування, постановлена після повідомлення про завершення досудового розслідування і відкриття матеріалів досудового розслідування, не відновлює досудове розслідування та перебіг його строку.

Відновлення досудового розслідування після його завершення у зв'язку з необхідністю проведення процесуальних дій належить до виключної компетенції сторони обвинувачення, яка приймає відповідне рішення з огляду, серед іншого, на достатність строку, визначеного ст. 219 КПК, для вчинення відповідних дій.

Ухвалення слідчим, дізнавачем або прокурором постанови про відмову в проведенні слідчої дії не є процесуальною дією, яка відновлює перебіг строку досудового розслідування

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК закрили кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК. Суди виходили з того, що своєю ухвалою про зобов'язання органу досудового розслідування вчинити певну дію, постановленою після завершення досудового розслідування, слідчий суддя автоматично відновив досудове розслідування і перебіг його строку.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що обвинувальний акт було передано до суду вчасно, оскільки ухвала слідчого судді не відновлює досудове розслідування.

Підстави розгляду кримінального провадження Першою судовою палатою ККС: необхідність відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеному в раніше ухваленій постанові колегії суддів Першої судової палати ККС від 08.12.2022 у справі № 129/2663/21 (провадження № 51-2892км22).

Позиція Першої судової палати ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції Першої судової палати ККС: Перша судова палата ККС підкреслила, що рішення відновити досудове розслідування після його завершення належить до виключних повноважень сторони обвинувачення.

Постановлення слідчим суддею ухвали, яка зобов'язує сторону обвинувачення вчинити певну дію, саме по собі не відновлює завершене досудове розслідування і, відповідно, перебіг його строку, але може стати підставою для його відновлення стороною обвинувачення.

Рішення про відновлення досудового розслідування для виконання ухвали слідчого судді сторона обвинувачення ухвалює, виходячи, у тому числі, з необхідності виконання вимог ст. 219 КПК.

В залежності від ситуації, що склалася у кримінальному провадженні, сторона обвинувачення може вжити заходів для продовження строку досудового розслідування на період, необхідний для виконання відповідної ухвали, і слідчий суддя, який розглядає таке клопотання, має прийняти до уваги необхідність виконання такої ухвали, або, якщо продовження відповідного строку неможливе, прийняти рішення про відмову у вчиненні відповідної дії з посиланням на вимоги ст. 219 КПК.

Перша судова палата ККС зазначила, що процесуальні рішення або дії, які не призвели до вчинення слідчих (розшукових дій), такі як розгляд клопотань сторони захисту або, як у цьому провадженні, відмова у проведенні процесуальної дії, не поновлює перебіг строку досудового розслідування.

Постанова Першої судової палати ККС ВС від 02.02.2026 у справі № 753/7396/23 (провадження № 51 5656кмп24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134085555>

РОЗДІЛ II. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Про визначення терміна «вчинення правочинів» у кримінально-правовому значенні, зокрема, як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 206-2 КК (провадження передано на розгляд Великої Палати)

Обставини справи: органом досудового розслідування засновника приватного підприємства було обвинувачено у тому, що він як службова особа з використанням службового становища заволодів майном підприємства, у тому числі часткою засновника, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених документів, чим заподіяв велику шкоду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 205-1 КК. Також цей суд визнав обвинуваченого невинуватим і виправдав: за ч. 3 ст. 206-2 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні обвинуваченого складу кримінального правопорушення; за ч. 4 ст. 358 КК на підставі п. 1 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку

з недоведеністю, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому він обвинувачувався. Апеляційний суд скасував цей вирок в частині виправдання обвинуваченого за ч. 3 ст. 206-2 КК і ухвалив новий, яким засудив обвинуваченого за ч. 3 ст. 206-2 КК. Також апеляційний суд скасував вирок у частині засудження обвинуваченого за ч. 1 ст. 205-1 КК і закрит кримінальне провадження в цій частині на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строків давності, визначених п. 2 ч. 1 ст. 49 КК.

У касаційній скарзі засуджений вказує, що правовідносини між підприємством, що має заборгованість перед спадкоємцями померлого, яких не прийняли до складу учасників підприємства, є виключно цивільно-правовими. Стверджує, що рішення загальних зборів не є правочином у розумінні ст. 202 ЦК, а він не обіймав посади директора підприємства, отже не є службовою особою. Усі зазначені обставини, як вважає засуджений, свідчать про відсутність у його діях складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ВП ВС.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ВП ВС: необхідність відступити від висновку ВП ВС, висловленого в постанові від 18.12.2024 у справі № 916/379/23 (провадження № 12-22гс24).

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, предметом перевірки ВС, серед іншого, є висновки апеляційного суду про те, що обвинувачений заволодів частками статутного капіталу підприємства, які належать правонаступникам померлого засновника, шляхом вчинення правочинів, якими є відповідні рішення загальних зборів підприємства.

Згідно з правовими позиціями ККС ВС в постановках від 20.03.2018 у справі № 916/375/17, від 28.03.2018 у справі № 910/22291/16, від 12.04.2018 у справі № 922/2688/17, від 21.03.2018 у справі № 927/699/17, від 01.09.2022 у справі № 922/2402/21, від 19.04.2023 у справі № 916/4097/21 та інших, рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи не є правочинами у розумінні ст. 202 ЦК і до них не можуть застосовуватися положення статей 203 та 215 вказаного Кодексу, які визначають підстави недійсності правочину. Зазначені рішення є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин.

У постанові від 01.03.2023 ВП ВС висувала, що рішення загальних зборів товариства є одностороннім правочином товариства (справа № 522/22473/15-ц, провадження № 12-13гс22).

18.12.2024 ВП ВС у справі № 916/379/23 (провадження № 12-22гс24) постановила рішення про відступ від зазначеного висновку та резюмувала, що рішення загальних зборів учасників товариства не є правочинами в розумінні ст. 202 ЦК і мають розглядатися як акти ненормативного характеру (індивідуальні акти).

Отже, з метою формування сталої судової практики щодо визначення поняття «вчинення правочинів» у кримінально-правовому сенсі, зокрема як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, колегія суддів ККС вважає за доцільне передати кримінальне провадження на розгляд ВП ВС для відступу від висновку ВП ВС, висловленого в постанові від 18.12.2024 у справі № 916/379/23 (провадження № 12-22гс24).

При цьому колегія суддів ККС вважає за необхідне сформулювати правову позицію таким чином.

Згідно з ч. 1 ст. 202 ЦК правочином є дія особи, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Під вчиненням правочину для кваліфікації за ст. 206-2 КК слід розуміти як його вчинення винуватою особою, так і забезпечення (організацію) нею вчинення такого правочину іншими особами; суспільно небезпечне діяння як складова об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, полягає у вчиненні правочинів, які за зовнішніми ознаками є законними та за результатами яких настають певні юридичні наслідки; конкретний перелік правочинів, вчинення яких дозволяє кваліфікувати діяння за ст. 206-2 КК, законодавець не наводить, а тому він фактично не обмежений; особливостями таких правочинів є те, що у більшості випадків вони вчиняються у письмовій формі, оскільки стороною є юридична особа (статті 207, 208 ЦК), і вважається укладеними після внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських утворень або Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 29.01.2026 у справі № 527/1096/19 (провадження № 51-593км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133828803>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Закон про кримінальну відповідальність

1.1. Законодавство України про кримінальну відповідальність (ст. 3 КК)

1.1.1. Закон, який визначає особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей, не є законом про кримінальну відповідальність, не вносить змін до КК та не встановлює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності за участь у терористичній організації (ст. 258-3 КК)

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 258-3 КК.

У касаційній скарзі обвинувачений посилається на те, що ст. 3 Закону від 16.09.2014 № 1680-VII «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (далі – Закон № 1680-VII)

гарантовано недопущення кримінального переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей. Стверджує, що оскільки Закон від 17.03.2015 № 256-VIII «Про внесення зміни до ст. 10 Закону «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (далі-Закон № 256-VIII), яким було відтерміновано введення в дію статей 2–9 Закону №1680-VII, прийнято після вчинення ним інкримінованих йому злочинів, тому відповідно до вимог чинного законодавства він не має зворотної дії в часі і його (засудженого) кримінальне переслідування є незаконним.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що Закон № 1680-VII визначає особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей. За своєю правовою природою є декларативно-процесуальним актом, який не вносить змін до КК та не встановлює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених Розділом IX Загальної частини КК. Закон № 256-VIII, як і Закон № 1680-VII не є законом про кримінальну відповідальність, і його прийняття, навіть після вчинення інкримінованих обвинуваченому дій, не змінює норм КК і не впливає на караність діяння, передбаченого ст. 258-3 КК.

Такий підхід узгоджується з правовою визначеністю як складовою верховенства права. Норма, яка не містить прямої декриміналізації, не встановлює конкретного механізму звільнення, не є законом про кримінальну відповідальність, не може тлумачитись як така, що автоматично усуває кримінальну караність.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 522/1621/24 (провадження № 51-825км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134197254>

2. Звільнення від кримінальної відповідальності

2.1. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК)

2.1.1. Вчинення особою домашнього насильства (ст. 126-1 КК), яке є умисним нетяжким злочином, виключає можливість звільнення її від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим на підставі ст. 46 КК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій звільнили засудженого за ст. 126-1 КК від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК у зв'язку з примиренням винного з потерпілою, оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК, вказавши, що це правопорушення відноситься до кримінальних проступків, обвинувачений уперше притягується до відповідальності та примирився з потерпілою, яка не має до нього претензій

У касаційній скарзі прокурор вказує, що вчинене обвинуваченим кримінальне правопорушення є умисним нетяжким злочином, що виключає звільнення винного від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що ст. 46 КК передбачено, що особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Стаття 126-1 КК передбачає кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства – кримінального правопорушення, яке є умисним нетяжким злочином (ч. 4 ст. 12 КК). Відтак за встановлених судами обставин звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК виключається.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 449/287/25 (провадження № 51-2873км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134323129>

3. Покарання та його види

3.1. Виправні роботи (ст. 57 КК)

3.1.1. Призначення державному службовцю покарання у виді виправних робіт є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили завідувача сектору документального забезпечення та архівної роботи районного відділу Головного управління Державної міграційної служби за ч. 3 ст.15, ч. 1 ст. 190 КК (в редакції Закону № 270-VI від 15.04.2008) до покарання у виді виправних робіт.

У касаційній скарзі захисник стверджує про неправильне застосування судами закону України про кримінальну відповідальність.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Призначено обвинуваченому замість виправних робіт покарання у виді 100 годин громадських робіт.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що з матеріалів кримінального провадження вбачається, що обвинувачений був державним службовцем, однак відповідно до ст. 57 КК покарання у виді виправних робіт не може бути застосовано до державних службовців.

Колегія суддів ККС вказала на необхідність призначити особі замість виправних робіт покарання у виді громадських робіт, яке за своїм видом є більш м'яким. При призначенні покарання суд касаційної інстанції врахував ступінь

тяжкості скоєного, яке відповідно до ст. 12 КК є кримінальним проступком, його вид та суспільну небезпечність, конкретні обставини та наслідки від вчинених дій.

Колегія суддів ККС взяла до уваги дані про особу винного, який раніше не притягувався до кримінальної відповідальності, працює, має міцні соціальні зв'язки, на спеціальних обліках у лікарів нарколога та психіатра не перебуває, обставин, що обтяжують або пом'якшують покарання, не встановлено. Враховуючи наведене, з урахуванням положень ст. 68 КК, ККС вважав за можливе призначити особі за ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 190 КК (в редакції, що діяла на момент вчинення кримінального правопорушення) покарання у виді 100 годин громадських робіт.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 756/5837/20 (провадження № 51-1911км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134160097>

4. Призначення покарання

4.1. Обставини, які обтяжують покарання (ст. 67 КК)

4.1.1. Для застосування обставини, яка обтяжує покарання, передбаченої п. 11 ч. 1 ст. 67 КК, необхідно встановити факт дії воєнного стану, причинний зв'язок між умовами такого стану та способом вчинення злочину, використання винним об'єктивних обмежень або особливостей правового режиму для полегшення реалізації злочинного наміру.

У разі вчинення обвинуваченим пособництва в підробленні документів за попередньою змовою групою осіб та використання завідомо підроблених документів, які підтверджували наявність підстав для виїзду за межі України в період дії воєнного стану, коли виїзд чоловіків призовного віку був обмежений, застосування обставини, що обтяжує покарання, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, є правомірним, оскільки встановлено зв'язок між умовами воєнного стану та способом вчинення злочину

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 5 ст. 27, частинами 3, 4 ст. 358 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що місцевий суд безпідставно відніс до обставини, що обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, оскільки не доведено, що обвинувачений вчинив ці злочини, використовуючи такий стан.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що згідно з п. 11 ч. 1 ст. 67 КК обставиною, що обтяжує покарання, є вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану.

Зміст цієї норми свідчить, що для її застосування необхідно встановити:

1) факт дії воєнного стану;

2) причинний зв'язок між умовами такого стану та способом вчинення злочину;

3) використання винним об'єктивних обмежень або особливостей правового режиму для полегшення реалізації злочинного наміру.

Суди попередніх інстанцій встановили, що у зв'язку з військовою агресією РФ проти України Президент України Указом від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом від 24.02.2024 № 2102-IX, увів воєнний стан на всій території України, який неодноразово продовжував. З огляду на введення воєнного стану, на законодавчому рівні запроваджено обмеження щодо перетину державного кордону особам призовного віку.

Також суди з'ясували, що засуджений вчинив пособництво в підробленні документів за попередньою змовою групою осіб та використав завідомо підроблені документи, які підтверджували наявність підстав для виїзду за межі України в період дії воєнного стану, коли виїзд чоловіків призовного віку був обмежений.

З матеріалів кримінального провадження видно, що суди встановили не лише факт дії воєнного стану, а й зв'язок між умовами такого стану та способом вчинення злочинів засудженим.

Отже, неправильного застосування п. 11 ч. 1 ст. 67 КК суди попередніх інстанцій не допустили. Підстав для виключення обставини, що обтяжує покарання, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, із судових рішень немає.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.02.2026 у справі № 163/790/24 (провадження № 51-1825км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134323187>

5. Обмежувальні заходи

5.1. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 91-1 КК)

5.1.1. Застосування до обвинуваченого, який протягом тривалого часу вчиняв домашнє насильство щодо своєї матері похилого віку, обмежувальних заходів, передбачених пунктами 4, 5 ст. 91-1 КК, базується на вимогах КК, є вмотивованим, обґрунтованим і необхідним з метою запобігання неодноразовому насильству та його припинення, так само погроз його застосування

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 309, ст. 126 -1 КК. Апеляційний суд цей вирок скасував в частині призначеного покарання та ухвалив новий вирок, яким призначив обвинуваченому покарання за ст. 126-1 КК у виді обмеження волі на строк 2 роки з покладенням обов'язків, передбачених пунктами 4, 5 ст. 91-1 КК. Відповідно до пунктів 4, 5 ст. 91-1 КК застосовано до нього обмежувальні заходи, а саме:

– заборонено листування, телефонні переговори, інші контакти через засоби зв'язку чи електронні комунікації особисто або через третіх осіб з потерпілою на строк 3 місяці;

– направлено обвинуваченого для проходження програми для кривдників на строк 3 місяці.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що обмежувальні заходи висвітлено в окремому розділі КК та визнаються такими, що належать до інших: некаральних, хоча й примусових заходів кримінально-правового характеру; кримінально-правових заходів; не є ні одним зі складових елементів кримінальної відповідальності, ні її окремою формою, самостійно не призначаються, а за правовою природою обмежувальні заходи, які передбачені в КК, необхідно відносити до заходів безпеки. Стверджує, що суд апеляційної інстанції в оскаржуваному вироку як на підставу часткового скасування вироку місцевого суду послався на положення ст. 414 КПК та дійшов висновку про можливість призначення як покарання обмежувального заходу, передбаченого ст. 91-1 КК, що міститься в розд. XIII-1 «Обмежувальні заходи», тому, на його думку, наявні підстави для зміни вироку апеляційного суду.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що апеляційний суд, погодившись із тим, що місцевий суд призначив обвинуваченому покарання за ст. 126-1 КК у межах санкції у виді обмеження волі на строк 2 роки, зазначив у мотивувальній частині вироку про неправильне застосування цим судом закону України про кримінальну відповідальність, а саме про незастосування закону, який у кримінальному провадженні підлягав застосуванню.

Разом з тим, з викладеними вище висновками суду апеляційної інстанції колегія суддів ККС погоджується у зв'язку з таким.

Згідно з ч. 1 ст. 91-1 КК в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:

- заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;
- обмеження спілкування з дитиною в разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або в її присутності;
- заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;
- заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;
- направлення для проходження програми для кривдників.

Згідно з положеннями ч. 3 ст. 91-1 КК заходи, передбачені ч. 1 цієї статті, можуть застосовуватися на строк від 1 до 3 місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Оскільки в цьому разі кримінально-правовими наслідками діяння обвинуваченого є покладення на нього судом обмежувальних заходів у виді заборони листування, телефонних переговорів, інших контактів через засоби зв'язку чи електронні комунікації особисто або через третіх осіб з потерпілою та проходження програми для кривдників, то вони мають визначатися КК.

Крім того, слід відзначити, що норми Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» цілком узгоджуються з нормами КК, з урахуванням того, що порядок застосування таких заходів визначаються цим Кодексом та КПК, з можливістю продовження таких заходів.

Отже, зважаючи на обставини вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, враховані судом апеляційної інстанції, а саме те, що обвинувачений протягом тривалого часу вчиняв домашнє насильство щодо своєї матері, яка є особою похилого віку (понад 60 років), що призводило до психологічних страждань потерпілої від домашнього насильства, за місцем проживання характеризувався посередньо, мав психічні розлади, що підтверджувалося відповідними в провадженні документами, потребував лікування, колегія суддів ККС вважає, що висновки суду апеляційної інстанції про можливість застосування до обвинуваченого обмежувальних заходів, передбачених пунктами 4, 5 ст. 91-1 КК, базуються на вимогах кримінального закону, є вмотивованими та обґрунтованими і застосовані заходи є необхідними, щоб забезпечити права потерпілої від домашнього насильства з метою запобігання та припинення неодноразового насильства, так само погроз застосування насильства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 19.02.2026 у справі № 148/2742/24 (провадження № 51-3200км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134323111>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

6. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

6.1. Державна зрада (ст. 111 КК)

6.1.1. Систематична передача громадянином України чутливих для держави даних про розташування військових об'єктів, техніки й особового складу підрозділів ЗСУ кваліфікується як надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, тобто як державна зрада (ст. 111 КК)

Обставини справи: громадянин України за допомогою месенджера «Telegram» систематично направляв представникам рф інформацію про розташування військових об'єктів, техніки й особового складу підрозділів ЗСУ.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник вказував, що дії обвинуваченого неправильно кваліфіковано за ч. 2 ст. 111 КК, оскільки в матеріалах кримінального провадження відсутні допустимі докази того, що останній спілкувався з представником іноземної держави, і таке твердження місцевого суду нічим не підтверджено. На переконання захисника, дії обвинуваченого мали бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 114-2 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що у цьому провадженні мала місце систематична передача чутливих для держави даних про розташування військових об'єктів, техніки й особового складу, яка підставно оцінена як надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, тобто як державна зрада.

Місцевий суд встановив, що засуджений не просто передавав окремі факти чи знімки, а регулярно обмінювався деталізованими географічними координатами, зображеннями об'єктів на «Google Maps» та даними про військову техніку ЗСУ. Висновком експерта чітко визначено, що відповідні повідомлення видалені з телефону обвинуваченого, а потім відновлені, тобто це не разове листування, а системна передача інформації, яка може завдати шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній та інформаційній безпеці України, у період воєнного стану.

За таких обставин колегія суддів ККС вважає, що цих фактів достатньо для висновку, що умисел засудженого виходив далеко за межі разової передачі інформації представнику ворожої держави і свідчив про усвідомлене ототожнення своїх цілей з його цілями та прагнення до активної підривної діяльності, що дозволяє кваліфікувати його поведінку як державну зраду за ч. 2 ст. 111 КК і не вимагає кваліфікації за ч. 2 ст. 114-2 цього Кодексу.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

6.2. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)

6.2.1. Створення або функціонування закладу освіти на тимчасово окупованій території, а також виконання його керівником організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у межах діяльності такого закладу за відсутності ознак органу влади не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК

Обставини справи: обвинувачена добровільно зайняла посаду директора ліцею, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за частинами 3, 5 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що зайняття особою керівної посади в незаконному закладі освіти (школі, ліцеї тощо) не охоплюється складом кримінального правопорушення (об'єктивна сторона), передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК, оскільки ліцей не є органом влади, тому в діях обвинуваченої, як особи, яка зайняла посаду директора навчального закладу, відсутній склад вказаного кримінального правопорушення.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій в частині засудження обвинуваченої за ч. 5 ст. 111-1 КК у зв'язку із відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що за змістом ч. 5 ст. 111-1 КК кримінально караним є, зокрема, добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора. Таким чином, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення є зайняття посади саме в незаконному органі влади. Отже, для правильної кваліфікації дій особи необхідним є встановлення, що відповідна установа за своїми функціональними характеристиками належить до органів влади.

Поняття «орган влади» у правовій доктрині та законодавстві України пов'язується із наявністю владних управлінських повноважень, реалізацією функцій держави (нормотворчих, управлінських, правоохоронних тощо) та можливістю прийняття обов'язкових до виконання рішень у сфері публічного управління. При цьому, за своєю правовою природою заклад освіти не наділений владними повноваженнями публічного характеру, його керівник не здійснює владного управління в масштабах територіальної громади чи держави, не реалізує нормотворчі, правоохоронні чи інші владно-розпорядчі функції держави.

Сам по собі факт створення або функціонування закладу освіти на тимчасово окупованій території, а також виконання його керівником організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у межах діяльності такого закладу, за відсутності ознак органу влади, не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК. Проте, суди попередніх інстанцій, визнаючи обвинувачену винуватою за ч. 5 ст. 111-1 КК, не врахували, що очолюваний нею навчальний заклад до незаконних органів влади у розумінні зазначеної кримінально-правової норми не відноситься, та у засудженої відсутні владні повноваження публічного характеру щодо здійснення функцій, притаманних саме органам влади.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 25.02.2026 у справі № 766/12766/23 (провадження № 51-4057км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134499602>

6.2.2. Твердження особи про зайняття посади у створеній державою-агресором окупаційній адміністрації внаслідок примусу, без будь-яких підтверджувальних даних застосування до неї з боку окупаційної влади заходів фізичного й психологічного характеру, свідчить про конкретний вибір особи і добровільне зайняття такої посади та наявність у її діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК

Обставини справи: громадянка України на тимчасово окупованій території зайняла в окупаційній адміністрації держави-агресора посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, зокрема виконувала обов'язки завідуючої Територіальним центром соціального обслуговування військово-цивільної адміністрації, брала участь у нарадах керівництва, проводила збори підлеглих працівників, організовувала прийом на роботу до Територіального центру місцевих мешканців, отримувала гуманітарну допомогу від окупаційної влади та газети «Харків Z» для розповсюдження серед підлеглих та підопічних, складала документи, графіки роботи працівників, у її присутності здійснювалася оплата праці в російських рублях, а також виконувала інші дії згідно зі своїми функціональними обов'язками.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 5 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що у цій справі всупереч приписам ст. 91 КПК не з'ясовано обставин, які підлягають доказуванню, зокрема щодо фактичної наявності посади в.о. завідуючої Територіальним центром та добровільності її зайняття засудженою з огляду на примусове залучення осіб до роботи впродовж окупації та ст. 51 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (далі – Женевська конвенція). Також звертає увагу на розбіжності в представлених стороною обвинувачення документах, у котрих зазначено різні посади.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за матеріалами справи засуджена не заперечувала факту зайняття посади у створеній державою-агресором окупаційній адміністрації, однак наполягала на тому, що через погрози та застосування насильства, відсутність можливості виїхати на підконтрольну Україні територію, вона не мала іншого вибору, ніж погодитися працювати й виконувала обов'язки бухгалтера. Спростовуючи таку версію засудженої, проаналізувавши показання допитаних місцевим судом свідків сторони захисту, апеляційний суд з'ясував, що їх свідчення не підтверджують погроз засудженій, адже не стосуються подій, які відбулися наприкінці червня 2022 року, звідси, і не доводять зайняття нею посади в окупаційній адміністрації через примус. Разом із цим було слушно зважено на те, що засуджена не намагалася виїхати з тимчасово окупованої території.

Визнаючи неприйнятними твердження засудженої про відсутність у неї можливості відмовитися від співпраці з окупантами, суд апеляційної інстанції

обґрунтовано послався на показання свідка, яка повідомила, що вона обіймала посаду до призначення засудженої і не погодилася працювати директором незаконно створеного центру соціальних послуг, а потім виїхала до м. Полтави; іншого свідка, за показаннями якого люди могли виїжджати на підконтрольну Україні територію.

На користь рішення суду про необхідність відхилення позиції засудженої стосовно примушування зайняти посаду свідчить також відсутність у справі даних, які би підтверджували, що вона після звільнення тимчасово окупованої території зверталася до компетентних органів із заявою про застосування до неї з боку окупаційної влади заходів фізичного й психологічного характеру. Немає таких відомостей і в касаційній скарзі.

За правовим унормуванням фізичний або психічний примус належить до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Згідно зі ст. 40 КК не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, учинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, унаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками; питання про перебування особи під психічним примусом вирішується відповідно до положень ст. 39 цього Кодексу, котрі визначають ознаки крайньої необхідності. За вказаною нормою кримінальна відповідальність виключається у двох випадках: 1) діяння було спрямоване на усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності; 2) унаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрозувала, особа, яка перевищила межі крайньої необхідності, не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Проте в справі, що розглядається, не встановлено обставин, які в юридичному аспекті виключають кримінальну протиправність діяння. Тож засуджена могла керувати своїми вчинками, не зазнаючи фізичного або психічного примусу, який би виключав наявність вини у формі умислу, а висновок апеляційного суду про добровільність зайняття обвинуваченої посади узгоджується із законодавчим унормуванням.

У контексті окресленого не є релевантним посилення захисника на ст. 51 Женевської конвенції, адже судом було встановлено, що обвинувачена добровільно співпрацювала з окупаційною владою держави-агресора.

Не залишилися без оцінки й відповіді суду аргументи сторони захисту про те, що обвинувачена не обіймала посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій. За результатами перевірки наявних у справі доказів апеляційний суд дійшов протилежного висновку.

На відміну від міркувань захисника, за штатним розкладом Територіального центру є посада директора; за змістом протоколів огляду, у пояснювальній записці від імені засудженої як директора, викладеній російською мовою, зазначено про складання штатного розкладу Територіального центру стосовно прийнятих співробітників; подання на виплату заробітної плати й табель обліку робочого часу

за серпень 2022 року підписано засудженою як в.о. завідуючої Територіального центру, а факт виконання підпису нею підтверджено почеркознавчою експертизою.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 644/2676/23 (провадження № 51-4988км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134123987>

7. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

7.1. Бандитизм (ст. 257 КК)

7.1.1. Дії озброєної банди кваліфікуються за ст. 257 КК за наявності стійкого об'єднання осіб із попередньо розробленим планом, чітким розподілом ролей, тривалим періодом функціонування та спільною метою отримання незаконних доходів. Стабільність банди підтверджується постійним складом учасників, узгодженістю дій, використанням зброї, конспірацією та систематичним вчиненням злочинів. Обізнаність членів банди про мету, методи діяльності та наявність зброї свідчить про згуртованість злочинного об'єднання

Обставини справи: судом встановлено, що в серпні 2015 року обвинувачений з корисливих спонукань, маючи на меті отримання незаконних доходів на постійній основі шляхом вчинення нападів з метою заволодіння чужим майном, створив та очолив стійку озброєну групу (банду), до складу якої залучив як виконавців трьох обвинувачених, які попередньо організувались для вчинення нападів на громадян. Діючи в складі створеної озброєної банди, обвинувачені в період із серпня 2015 року по 06.08.2016 відповідно до попередньо розробленого плану злочинних дій і розподілу ролей, погодженого між собою, спланували, підготували та вчинили крадіжку і ряд озброєних нападів на осіб з метою заволодіння чужим майном.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили обвинувачених за ч. 3 ст. 146, ч. 5 ст. 185, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 14 ч. 4 ст. 187, ст. 257, ч. 3 ст. 262 КК.

У касаційних скаргах сторона захисту стверджує, що жодна з кваліфікуючих ознак організованої групи не доведена, факт знайомства засуджених між собою не свідчить про стійкість такої групи чи банди й про її наявність у цілому.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що як вбачається з матеріалів провадження метою створення банди було отримання незаконних доходів на постійній основі, заволодіння чужим майном.

Так, місцевий суд послався на те, що:

- діючи в складі створеної та очоленої озброєної банди, обвинувачені в період із серпня 2015 року по 06.08.2016 на території Хмельницької, Житомирської та Івано-Франківської областей, відповідно до попередньо розробленого плану злочинних дій і розподілу ролей, погодженого між собою, спланували, підготували та вчинили крадіжку і ряд озброєних нападів на осіб, внаслідок чого незаконно заволоділи коштами та майном потерпілих на загальну суму 213 460 грн;

- усі наявні докази свідчать про ретельне та довготривале готування обвинувачених до нападів, що у свою чергу узгоджується з диспозицією ст. 257 КК;

- стабільний склад цієї банди підтверджується наявністю постійних злочинних зв'язків між її учасниками та взаємовідносинами й усвідомленням ними характеру та мети протиправних дій. Про стабільність банди свідчить і та обставина, що обвинувачені вчиняли всі інкриміновані їм злочини одним складом, неодноразово саме обвинуваченим залучався для перевезення один водій. Про стійкість існування банди свідчила та обставина, що обвинувачені вчинили напади на потерпілих, а також підтримували зв'язок не тільки в момент вчинення інкримінованих їм злочинів, а також напередодні та після їх вчинення;

- факт розподілу ролей між обвинуваченими під час вчинення злочинів підтверджувався тим, що саме, що обвинувачений як керівник у складі організованої озброєної ним банди успішно виконував надану йому функцію та здійснював дії на досягнення спільної злочинної мети (забезпечував мобільність банди, визначав роль кожного співучасника, конспірацію, яка полягала у вимкненні мобільних телефонів з метою невстановлення з'єднань під час вчинення злочинів, регулярній зміні сім-карт, зберіганні викраденого майна тощо);

- обвинувачені використовували і носили зброю, вживали заходів для маскування, брали участь у вчиненні всіх злочинів, застосовували фізичний та психологічний тиск стосовно потерпілих шляхом демонстрації зброї, погроз її застосування та застосування під час вчинення злочинів, висували потерпілим вимоги щодо видачі коштів та цінностей і відшукування таких у приміщеннях, на які здійснювали напад, що підтверджується показаннями потерпілих, з яких встановлено узгодженість дій обвинувачених, чітке виконання ролей, при цьому з показань потерпілого встановлено, що напередодні нападу біля його будинку було затоптано траву та пошкоджено вікно, що свідчило про підготовку до майбутнього нападу, а в момент вчинення четвертий учасник нападу з'явився пізніше.

Отже, місцевий суд констатував, що:

- усі члени озброєної банди були обізнані про мету і методи її діяльності, про наявність у її членів вогнепальної та іншої зброї, про використання такої зброї в ході вчинення бандитських нападів на осіб, знали і розуміли, що зброя може бути застосована під час нападів і для подолання опору потерпілих;

- створена та очолена обвинуваченим озброєна банда була стійкою, стабільною, згуртованою, мала чітко виражену зорганізованість, що полягала в єдиній злочинній меті і планованих озброєних нападах, з розподілом ролей кожного учасника банди;

- відповідно до попередньо узгодженого між усіма учасниками стійкої озброєної групи (банди) плану злочинних дій та розподілу ролей, з відома та під безпосереднім керівництвом обвинуваченого кожен із підлеглих йому учасників виконував надану йому функцію та в разі потреби був готовий до виконання будь-яких дій, спрямованих на досягнення спільної злочинної мети.

За таких обставин суд першої інстанції дійшов висновку, що вказані обставини свідчать про те, що було створено стійке об'єднання для вчинення злочинів.

Такі висновки суду першої інстанції є належним чином обґрунтованими і вмотивованими. З урахуванням зазначеного доводи касаційних скарг у цій частині (щодо відсутності ознак організованої злочинної групи) є безпідставними.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.01.2026 у справі № 343/734/17 (провадження № 51-4983км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133909933>

8. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

8.1. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 315 КК)

8.1.1. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів означає будь-які умисні ненасильницькі дії, спрямовані на появу в іншої особи бажання вжити ці засоби або речовини хоча б один раз. Такі дії можуть полягати не тільки в умовлянні чи переконуванні, але й у пропозиції чи пораді. Відповідальність за це кримінальне правопорушення (ст. 315 КК) настає незалежно від наслідків схиляння, зокрема від того, вжила інша особа наркотичний засіб, психотропну речовину або їх аналог чи відмовилася це зробити. Так само законодавець не передбачив застережень щодо попереднього досвіду потерпілого

Обставини справи: обвинувачена перебуваючи за місцем свого проживання схилила неповнолітнього потерпілого до вживання наркотичного засобу, який запропонувала йому і вколола в плече останнього. Крім того, обвинувачена збула за 350 грн метадон вагою 0,0806 г. Також за місцем проживання обвинуваченої під час проведення обшуку було виявлено й вилучено згорток із наркотичним засобом -метадон (фенадоном) загальною вагою 0,2712 г (0,0389 г, 0,0756 г, 0,0739 г, 0,0828 г), котрий вона незаконно придбала і зберігала з метою збуту.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою та засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 315 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що в діях засудженої немає складу кримінальних правопорушень. Зазначає, що засуджена не була обізнана про вік потерпілого, не схиляла його до вживання наркотичного засобу, адже той раніше робив це самостійно, притягався до відповідальності, перебуває на спеціальному обліку й негативно характеризується.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС встановила, що потерпілий у присутності законного представника підтвердив у суді, що зайшов до квартири своєї сусідки, допомагаючи їй занести коляску, у помешканні обвинувачена спочатку запропонувала, а потім уколола речовину в його плече, від чого йому стало зле; надалі він за порадою обвинуваченої пішов додому, де втратив свідомість і отямився після приїзду медичних працівників.

У результаті медичного огляду потерпілого було констатовано перебування його в стані опіоїдного сп'яніння від метадону. За висновком судово-медичної експертизи на тілі потерпілого виявлено легке тілесне ушкодження у вигляді крапкової ранки плеча, що утворилася від колючої дії округлого предмета.

Посилання захисника на необізнаність обвинуваченої щодо неповнолітнього віку потерпілого є голослівними. За матеріалами справи обвинувачена тривалий час проживала поряд із родиною потерпілого, спілкувалася з ним і не могла не знати, що той є учнем, не досяг повноліття, за зовнішнім виглядом та поведінкою відрізняється від дорослих.

Усупереч міркуванням скаржника, те, що неповнолітній потерпілий повідомив про періодичне вживання заборонених засобів, перебуває під наглядом лікаря-психіатра (через певну відсталість) не виключає учинення обвинуваченою суспільно небезпечного діяння, передбаченого ч. 2 ст. 315 КК. При цьому на відміну від указівок захисника, у справі не міститься відомостей про притягнення потерпілого до відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів; згідно з представленими в матеріалах провадження даними, на потерпілого немає нарікань за місцем проживання, а в характеристиці з місця навчання відображено його індивідуальні особливості як учня.

За усталеною судовою практикою, схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів означає будь-які умисні ненасильницькі дії, спрямовані на збудження в іншій особи бажання вжити ці засоби або речовини хоча б один раз. Такі дії можуть полягати не тільки в умовлянні чи переконуванні, але й у пропозиції чи пораді. Більше того, відповідальність за це кримінальне правопорушення настає незалежно від наслідків схилення, зокрема від того, вжила інша особа наркотичний засіб, психотропну речовину або їх аналог чи відмовилася це зробити. Так само законодавець не передбачив застережень щодо попереднього досвіду потерпілого.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 29.01.2026 у справі № 211/5171/22 (провадження № 51-5479км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133750350>

9. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

9.1. Службова недбалість (ст. 367 КК)

9.1.1. Підписання генеральним директором товариства актів приймання виконаних будівельних робіт по капітальному ремонту покрівлі дитячого садка без належного контролю за обсягом, якістю робіт та використанням передбачених проектно-кошторисною документацією матеріалів, що призвело до безпідставного перерахування замовником коштів за невиконані роботи та невикористані матеріали, кваліфікується як службова недбалість за ч. 2 ст. 367 КК

Обставини справи: обвинувачений генеральний директор ТОВ, займаючи посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих

та адміністративно-господарських функцій, уклав договір з міською радою в особі заступника міського голови (далі - Замовник) про виконання робіт по капітальному ремонту покрівлі комунального дошкільного учбового закладу (яслі-садок). На виконання умов договору з розрахункового рахунку Замовника на розрахунковий рахунок ТОВ у якості передплати 30% перераховано кошти у розмірі 229 756,68 грн. У подальшому, обвинувачений формально ставлячись до обов'язків щодо виконання умов договору, належним чином не перевіряв об'єм та вартість виконаних робіт, після чого склав та завірив власним підписом акти приймання виконаних будівельних робіт, вказавши об'єм виконаних робіт, який на той час не відповідав його фактичному виконанню та проектно-кошторисній документації. Зазначені акти обвинувачений передав Замовнику, який був необізнаний про реальні об'єми виконаних робіт, а тому прийняв та підписав їх, на підставі чого на виконання умов договору з розрахункового рахунку замовника на розрахунковий рахунок ТОВ перераховано кошти у розмірі 659 250 грн.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що під час судового розгляду захист наголошував на відсутності події злочину через відсутність істотної шкоди для потерпілої сторони, тоді як місцевий суд вказав у вироку, що сторона захисту зазначала про відсутність саме складу злочину, що не відповідає дійсності, чим спотворено позицію сторони захисту.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 367 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що місцевий суд дійшов висновку про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК, на підставі оцінки показань самого обвинуваченого, який свою винуватість не визнав, водночас не заперечував проведення робіт на об'єкті за договором та підписання актів приймання виконаних робіт, вказавши, що всі роботи були проведені у відповідності до проектно-кошторисної документації.

Крім того, відповідно до змісту вироку, суд надав оцінку показанням представника потерпілого, яка зауважила, що після проведення ремонтних робіт було виявлено протікання покрівлі, про що складено акт про усунення недоліків. Також суд оцінив показання свідка, яка вказала, що після проведення робіт виявлено протікання даху, недоліки були усунуті, про що складений відповідний акт, однак через деякий час покрівля знову почала протікати. Судом першої інстанції надано оцінку також показанням свідків, які були присутні під час огляду покрівлі дитячого закладу та стін з протіканням. За наслідками огляду зафіксовано незадовільний стан будівельних робіт, відібрано відповідні зразки матеріалів та складено протокол огляду.

Враховуючи, що висновком експерта підтверджено факт заподіяння шкоди, спричиненої злочинними діями, за встановлених фактичних обставин подальші спроби обвинуваченого усунути таку шкоду не свідчать про відсутність в його діях інкримінованого йому складу кримінального правопорушення, а відповідно і не дають підстав стверджувати про відсутність події злочину як такої.

Таким чином, апеляційний суд, з чим погоджується і колегія суддів ККС, дійшов обґрунтованого переконання, що в умовах обізнаності особи про порушення за вказаним фактом кримінального провадження, усунення заподіяної шкоди може свідчити про його бажання уникнути кримінальної відповідальності, а тому не впливає на правильність кваліфікації його дій, як і не вказує про відсутність у його діях складу будь-якого кримінального правопорушення.

В даному випадку службова недбалість, про яку зазначено у мотивувальній частині вироку суду першої інстанції, полягає саме в підписанні обвинуваченим актів приймання виконаних будівельних робіт за відсутності належного контролю за обсягом і якістю проведених робіт, використанням відповідних (передбачених проектно-кошторисною документацією) матеріалів, на підставі яких Замовником було безпідставно перераховано кошти на розрахунковий рахунок ТОВ у розмірі 519 312 грн за невиконані роботи та невикористані матеріали.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19.02.2026 у справі № 175/2096/17-к (провадження № 51-1490км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134346545>

9.1.2. Вирубка дерев в охоронній зоні повітряної лінії електропередачі через загрозу для нормального функціонування електричної мережі, здійснена на підставі звернення енергетичної компанії до лісового господарства з вимогою надати дозвіл на вирубку в порядку, передбаченому Законом «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК

Обставини справи: обвинувачені, працюючи в лісовому господарстві на посадах інженера та головного лісничого, як службові особи допустили рубку 57 дерев різних порід в охоронній зоні повітряної лінії електропередачі з метою усунути перешкоди для її нормального функціонування. Відведена під вирубку ділянка належала не лісовому господарству, а сільській раді.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд виправдав осіб за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК, у зв'язку з недоведеністю їх винуватості.

Апеляційний суд засудив їх за цим обвинуваченням за ч. 2 ст. 367 КК.

Касаційний суд скасував вирок апеляційного суду через істотні порушення КПК і призначив новий розгляд в суді апеляційної інстанції.

За результатами нового апеляційного розгляду апеляційний суд засудив обвинувачених за ч. 2 ст. 367 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначає, що органом досудового розслідування не встановлено кола службових обов'язків, які були порушені.

Позиція ККС: вирок апеляційного суду скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернула увагу, що у цій справі засудженим ставилося у провину спричинення тяжких наслідків у вигляді шкоди лісу

внаслідок вирубки дерев на ділянці, яка, за висновком апеляційного суду, не належала лісовому господарству.

Однак, як видно з ухвали апеляційного суду та інших матеріалів провадження, підставою для вирубки дерев стало звернення енергетичної компанії до лісового господарства з вимогою надати дозвіл на вирубку дерев в охоронній зоні, які створюють небезпеку для повітряної лінії електропередачі. Таке звернення до власника або користувача земельної ділянки за погодженням вирубки в охоронній зоні передбачене ст. 27 Закону «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів».

Відповідно до п. 7 Правил охорони електричних мереж, чинних на час подій у цій справі, уздовж повітряних ліній електропередачі, що знаходяться у лісових та інших зелених масивах, прокладаються просіки відповідних параметрів, і розчищення просік здійснюють енергопідприємства, у віданні яких перебувають повітряні лінії електропередачі, а у разі взаємної домовленості – підприємства, організації, приватні особи, у власності чи користуванні яких знаходяться лісові масиви, парки, заповідники, сади та інші багаторічні насадження, згідно з порядком, визначеним енергопідприємством.

Виходячи з таких вимог законодавства, дерева в охоронній зоні, які становили загрозу для нормального функціонування електричної мережі, підлягали видаленню.

Сторона обвинувачення не стверджувала в цій справі, що вимога енергетичної компанії, яка впливала з потреби забезпечити належне функціонування електричної мережі, була незаконна і не підлягала виконанню, або що ділянка, відведена під вирубку дерев, виходила за межі охоронної зони лінії електропередачі, чи вирубка була проведена в ступені, який перевищував необхідність забезпечення безпечної експлуатації електричної мережі на цій ділянці повітряної лінії. Також сторона обвинувачення не обґрунтувала, що у випадку звернення енергетичної компанії до сільської ради, яка, за версією обвинувачення, була належним користувачем спірної ділянки, дерева в охоронній зоні об'єкту енергетики були б збережені попри потребу у виконанні вимог безпеки лінії енергопостачання.

Таким чином, сторона обвинувачення не довела, що зрубані в результаті дозволу, наданого лісовим господарством, дерева мали бути збережені і, відповідно, їх вирубка заподіяла шкода лісу у значенні ст. 107 Лісового кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення такс для обчислення шкоди, заподіяної лісу».

Крім того, як свідчать обставини цієї справи, дійсною причиною вирубки дерев була не стверджувана помилка засуджених у визначенні меж землекористування, а об'єктивна потреба у забезпеченні належного функціонування енергетичної інфраструктури шляхом облаштування просіки, на якій і ґрунтувалося відповідне звернення енергетичної компанії.

За таких обставин, склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК, відсутній через відсутність його невід'ємних ознак – наявності шкоди і причинно-наслідкового зв'язку з діями засуджених.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.02.2026 у справі № 601/1223/20 (провадження № 51-6115км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134499586>

9.2. Зловживання впливом (ст. 369-2 КК)

9.2.1. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК, може бути будь-яка особа, яка в уяві того, хто здійснює підкуп, здатна здійснити реальний вплив на службову особу, уповноважену вчинити або утриматися від вчинення дій, за які надається неправомірною вигодою. Та обставина, що така особа є службовою особою, в повноваження якої не входить вирішення питання, у якому зацікавлений хабародавець, не виключає можливості для неї бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК

Обставини справи: обвинувачений, перебуваючи на посаді начальника відділу Держземагенства, отримав від свідка неправомірну вигоду в сумі 12 000 доларів США за ініціювання ним питання щодо реєстрації права власності держави на земельну ділянку, подальше подання документів у реєстраційну службу управління юстиції для реєстрації за державою права власності на земельну ділянку, сприяння свідку у поданні заяви із необхідними документами до головного управління Держземагенства, безоплатному одержанні витягів з Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на земельну ділянку, які необхідні для прийняття головним управлінням Держземагенства рішення щодо надання свідку у користування на умовах оренди земельної ділянки, а після прийняття такого рішення – укладення у найкоротший термін договору оренди даної ділянки зі свідком, а також сприяння у реєстрації договору оренди у реєстраційній службі управління юстиції.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначає, що обвинувачений не є суб'єктом інкримінованого йому злочину, однак може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС встановила, що суд першої інстанції, відповідаючи на доводи сторони захисту, зазначив, що засуджений не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК, оскільки суб'єктом згаданого злочину може бути лише особа, яка не наділена статусом службової особи.

Колегія суддів ККС зазначає, що таке тлумачення не відповідає точному змісту цього положення кримінального закону. Наявність у особи статусу службової сам по собі не унеможливорює притягнення її до відповідальності за здійснення

впливу на особу, в компетенції якої знаходиться прийняття рішення, у якому зацікавлений хабародавець.

Для відмежування злочину, передбаченого ст. 368 КК, від злочину, передбаченого ст. 369-2 КК, визначальним є з'ясування питання, чи входить вчинення дії (бездіяльності) до повноважень особи, якій передається неправомірна вигода, як зазначено вище. Якщо службова особа, яка не володіє відповідними повноваженнями, отримує неправомірну вигоду за вплив на службову особу, як має відповідні повноваження, такі дії мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 369-2 КК.

Таким чином, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК, може бути будь-яка особа, яка в уяві того, хто здійснює підкуп, здатна здійснити реальний вплив на службову особу, уповноважену вчинити або утриматися від вчинення дій, за які надається неправомірна вигода. Та обставина, що така особа є службовою особою, в повноваження якої не входить вирішення питання, у якому зацікавлений хабародавець, не виключає можливості для неї бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК.

Дії службової особи, яка одержала гроші чи інші матеріальні цінності начебто для передачі іншій особі (зокрема, службовій або уповноваженій), але мала намір не передавати їх, а привласнити, належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 190 КК.

Суд першої інстанції не проаналізував надані сторонами докази з метою розмежувати ці склади злочинів і визначити, під який з них підпадають дії засудженого. Суд апеляційної інстанції, переглядаючи справу за апеляційною скаргою засудженого, не усунув порушення, допущені судом першої інстанції, у зв'язку з чим ухвала апеляційного суду підлягає скасуванню, а справа – направленню на новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.01.2026 у справі № 686/5214/15-к (провадження № 51-3953км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133828756>

10. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

10.1. Поняття військового кримінального правопорушення (ст. 401 КК)

10.1.1. Вчинення військовослужбовцем двох окремих діянь самовільного залишення військової частини, які не були об'єднані єдиним умислом, виключає можливість його звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 401 КК (вчинення вперше кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК)

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили військовослужбовця за ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що обвинувачений повернувся до військової частини та за згодою командування військової частини продовжував

проходити військову службу, що є підставами, передбаченими ч. 5 ст. 401 КК, для його звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 407 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що Законом від 20.08.2024 № 3902-IX, крім іншого, ст. 401 КК доповнено частиною 5 такого змісту: особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби.

З обставин формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, вбачається, що обвинувачений вчинив два окремих діяння самовільного залишення військової частини, які не були об'єднані єдиним умислом, а тому не встановлено наявності обов'язкової умови для застосування звільнення від кримінальної відповідальності на підставі, передбаченій ч. 5 ст. 401 КК, – вчинення вперше кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 цього Кодексу. Тож положення ч. 5 ст. 401 КК не можуть бути застосовані до засудженого.

Водночас колегія суддів ККС ВС зауважила, що після постановлення ухвали апеляційного суду і на цей час обвинувачений не позбавлений можливості самостійно або з допомогою захисника відповідно до ст. 81-1 КК ініціювати питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом в порядку, передбаченому п. 2-1 ч. 1 ст. 537, ст. 539 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 04.02.2026 у справі № 295/2490/24 (провадження № 51-3771км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133909911>

11. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

11.1. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК)

11.1.1. Для кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 436-2 КК не вимагається розповсюдження інформації саме невизначеному колу осіб, а об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення передбачає встановлення самого факту виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії, а також глорифікації її учасників

Обставини справи: обвинувачена, будучи військовослужбовцем органів служби безпеки, вживала висловлювання, якими виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою та засудили обвинувачену за ч. 1 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК.

У касаційній скарзі захисник вважає, що судом не було встановлено об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яке інкриміноване обвинуваченій, оскільки у матеріалах кримінального провадження відсутні докази того, що вона розповсюджувала інформацію, якою виправдовувала агресію рф проти України, саме невизначеному колу осіб, враховуючи, що таке спілкування вона вела виключно зі своїм братом в особистому чаті.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що положення ст. 436-1 КК не містять такої обов'язкової умови для кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 436-2 КК, як розповсюдження інформації саме невизначеному колу осіб, а об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення передбачає встановлення самого факту виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії, а також глорифікації її учасників виявленого зовні у відповідній поведінці особи.

Відповідно до вироку місцевого суду, обвинувачена під час спілкування упродовж березня-червня 2022 року з братом вживала висловлювання, якими виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, у тому числі шляхом представлення такої агресії, як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовувала, визнавала правомірною, заперечувала тимчасову окупацію частини території України. Ці дії були кваліфіковані за ч. 1 ст. 436-2 КК. Вживання висловлювань обвинуваченою, якими вона виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, під час спілкування з ще двома особами та з використанням месенджера «Telegram», а також «WhatsApp» під час спілкування із братом, кваліфіковані за ч. 3 ст. 436-2 КК за ознакою «повторність».

Обставини щодо спілкування з братом не заперечувала і сама обвинувачена, зазначаючи під час її допиту в судах, що підтримувала з ним спілкування у такий спосіб, щоб не втратити його, а тому, поширюючи для нього відповідні публікації, не заперечувала і не засуджувала їх зміст. Таким чином, кваліфікація дій обвинуваченої за ч. 1 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК, за встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин, є правильною.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.02.2026 у справі № 161/9349/23 (провадження № 51-2357км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134041241>

РОЗДІЛ IV. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Засади кримінального провадження

1.1. Повага до людської гідності (ст. 11 КПК)

1.1.1. Відсутність офіційної відповіді на численні звернення обвинуваченого зі скаргами про здійснення на нього психологічного тиску й незабезпечення перевірки заяви про застосування недозволених методів слідства шляхом проведення офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини не може оцінюватися як ефективне розслідування

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що дані слідчого експерименту були отримані внаслідок застосування працівниками правоохоронних органів тиску на нього та його сім'ю, а тому протокол цієї слідчої дії є недопустимим доказом.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що за обставин, коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею, а саме застосування недозволених методів під час проведення слідства та дізнання, необхідно провести ефективне офіційне розслідування. Це означає, що таке розслідування повинно бути ретельним, а органи влади завжди повинні добросовісно намагатися з'ясувати те, що трапилось, і не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень. Забезпечення перевірки заяви про застосування недозволених методів шляхом проведення уповноваженим органом офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України, є обов'язковим.

Із матеріалів кримінального провадження вбачається, що жодної перевірки за неодноразовими зверненнями обвинуваченого про застосування до нього недозволених методів слідства не проводилося та відповідного процесуального рішення за наслідками такої перевірки не приймалося.

Розглядаючи відповідні доводи, апеляційний суд у своєму рішенні обмежився посиланням на те, що матеріали справи не містять доказів на підтвердження доводів сторони захисту про здійснення тиску на обвинуваченого, зокрема в ході слідчого експерименту. Цей суд зауважив, що численні звернення обвинуваченого зі скаргами про здійснення на нього психологічного тиску та із заявами про голодування в установі виконання покарань, а також відсутність офіційної відповіді не свідчить про факт порушення його прав. Проте апеляційний суд не врахував, що така перевірка

вищенаведених доводів, без внесення відомостей до ЄРДР і проведення належного розслідування, через призму ст. 1 ЄКПЛ та норм національного законодавства не може розцінюватися як ефективне розслідування.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 04.02.2026 у справа № 466/798/19 (провадження № 51-2642км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947322>

1.2. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (ст. 17 КПК)

1.2.1. У кримінальних провадженнях, у яких обвинувачення щодо кількох осіб розглядаються в окремих провадженнях, посилення суду на причетність осіб, що не беруть участь у розгляді, можуть бути необхідними для оцінки винуватості осіб, обвинувачених у цьому провадженні. Водночас суди мають уникати надання інформації в більшому обсязі, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності тих, хто є обвинуваченими в судовому розгляді

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій вироком, ухваленим на підставі угоди з прокурором про визнання винуватості, засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 369 КК.

У касаційній скарзі представник заявника вважає, що суд першої інстанції порушив права, свободи та інтереси заявника, оскільки у тексті вироку прямо зазначив прізвище та іншу особисту інформацію, що дозволяє ідентифікувати його особу. Крім того, він зазначає, що у вироку фактично констатовано факт вчинення заявником злочину, що порушує презумпцію його невинуватості, оскільки цей вирок має преюдиціальне значення для справи, у якій той має статус обвинуваченого. Сторона заявника вказує, що зазначення особи заявника на веб-порталі «Судова влада» дає можливість широкому колу осіб зробити висновок про його винуватість у вчиненні злочину.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС визнає, що принцип презумпції невинуватості може бути порушений у разі передчасного твердження про винуватість заявника, висловленого у вироку щодо іншої особи, справа якої розглядалась окремо. Однак колегія суддів ККС вважає, що такі обставини відсутні у цій справі.

У кримінальних провадженнях, у яких обвинувачення щодо кількох осіб розглядаються в окремих провадженнях, посилення суду на причетність осіб, що не беруть участь у розгляді, можуть бути необхідними для оцінки винуватості обвинувачених в цьому провадженні осіб. Суди зобов'язані якомога акуратніше і точніше встановити факти, що мають значення для оцінки відповідальності обвинуваченого, і не можуть представляти встановлені факти лише як припущення чи підозру, у тому числі й факти, що стосуються причетності інших осіб. Але суди мають уникати надання інформації у більшому обсязі, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності тих, хто є обвинуваченими у судовому розгляді.

ВС неодноразово підкреслював, що обставини, встановлені в рішеннях щодо інших осіб, не є преюдиціальними для суду, який буде розглядати

обвинувачення проти заявника, де він має оцінити докази, надані сторонами, з метою встановлення обставин, важливих для вирішення питання про його винуватість.

Оскільки розгляд кримінального обвинувачення проти заявника триває, колегія суддів ККС не вважає прийнятним висловлювати припущення щодо гіпотетичного порушення його прав під час триваючого розгляду.

Щодо можливого порушення презумпції його невинуватості у формулюванні оскаржених рішень, колегія суддів ККС має вирішити, чи було необхідно посилатися в них на обставини, які стосуються заявника, в контексті обвинувачення засудженого, і, якщо так, чи ці посилання були обмежені тим, що було необхідно для встановлення його винуватості і сформульовані таким чином, щоб уникнути потенційної шкоди для заявника.

Колегія суддів ККС відзначає, що враховуючи характер обвинувачення проти засудженого, суди в оскаржених рішеннях не могли уникнути встановлення певних обставин, які стосувалися заявника, як, наприклад, його статусу як особи, що займає «особливо відповідальне становище», а також обсягу його повноважень і можливості вчиняти або впливати на вчинення дій, за які надавалася неправомірна вигода, тощо.

У той же час опис цих обставин не означає визнання вини заявника, не має обвинувального характеру щодо нього і використовується виключно в контексті встановлення подій, а обсяг викладених судом обставин, які неможливо було відділити від ролі заявника у подіях, не виходив за межі задач, пов'язаних з визначенням винуватості засудженого.

Суд не здійснював оцінки правомірності дій заявника, не встановлював наявності чи відсутності його винуватості і не робив інших висновків, що мали б преюдиціальне значення для провадження щодо нього.

Враховуючи викладене, колегія суддів ККС відхиляє доводи сторони заявника, які стосуються порушення презумпції його невинуватості.

Колегія суддів ККС зазначає, що всі рішення в ЄДРСР у загальному доступі є знеособленими. В обставинах цієї справи знеособлення прізвища заявника в тексті вироку не може завадити ідентифікувати його особу на підставі інших даних, згадки яких суд – враховуючи характер обвинувачення – не міг уникнути.

Тому колегія суддів ККС вважає, що сама по собі згадка його прізвища не може бути таким порушенням, яке зумовлює скасування або зміну судових рішень. Більше того, скасування судових рішень і, відповідно, нове коло судових розглядів, призведе до додаткових згадок заявника, що по суті суперечить меті, про яку заявляє сторона заявника.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.01.2026 у справі № 991/361/25 (провадження № 51-1953км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133828751>

2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

2.1. Слідчий органу досудового розслідування (ст. 40 КПК)

2.1.1. У випадках ліквідації територіальних органів МВС при виявленні суперечностей щодо посади слідчого у процесуальних рішеннях необхідно проаналізувати нормативні акти про реорганізацію органу досудового розслідування, отримати інформацію від сторони обвинувачення про те, який слідчий підрозділ здійснював досудове розслідування, чи відбулася передача матеріалів кримінального провадження з одного слідчого підрозділу органу досудового розслідування до іншого та на підставі якого процесуального документа це відбувалося

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 1 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що слідчими різних органів проводилось досудове розслідування, проте відсутнє відповідне процесуальне рішення про доручення проведення досудового розслідування іншим органам, що тягне за собою визнання доказів недопустимими.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що як убачається з матеріалів кримінального провадження слідчий, який проводив основний обсяг слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій й приймав процесуальні рішення у процесуальних документах, датованих одним і тим же днем, вказував різні посади.

Так, у постановках про призначення судово-медичної експертизи стосовно потерпілих, постановках про призначення судових автотехнічних експертиз автомобілів, постанові про призначення судової транспортно-трасологічної експертизи, повідомленні про початок досудового розслідування від 12.10.2015 його посада зазначена як слідчий слідчого відділу міського управління головного управління МВС (СВ МУ ГУ МВС), тоді як у постанові про призначення судово-медичної експертизи стосовно обвинуваченої від тієї ж дати (12.10.2015) – слідчий слідчого управління головного управління національної поліції (СУ ГУ НП).

Суд апеляційної інстанції, розглядаючи доводи сторони захисту вказав, що помилкове зазначення у процесуальних документах різних посад слідчого, з урахуванням наявності витягу з ЄРДР, де міститься інформація про орган, в якому працював цей слідчий, а саме МУ ГУ МВС, не ставить під сумнів його приналежність саме до цього органу.

Проте, якщо пристати на таку позицію (що на момент внесення відомостей до ЄРДР досудове розслідування здійснював слідчий відділ міського управління головного управління МВС) суди мали проаналізувати постанову Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ», якою утворено Головне управління Національної

поліції і одночасно ліквідовано міське управління головного управління МВС, наказ МВС від 06.07.2017 №570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції», яким затверджено Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України та Інструкцію з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, інші нормативні акти, отримати інформацію від сторони обвинувачення про те, яким слідчим підрозділом здійснювалося досудове розслідування після ліквідації МУ ГУ МВС, чи здійснювалася передача матеріалів кримінального провадження з одного слідчого підрозділу органу досудового розслідування до іншого і якщо так, то на підставі якого процесуального документа це відбувалося.

З'ясування цих обставин надало б можливість судам належним чином проаналізувати і надати вичерпну відповідь на запитання, які ставила сторона захисту на протязі розгляду провадження у судах першої та апеляційної інстанцій.

Окрім того, з'ясування зазначених вище питань має ключове значення для відповіді на доводи сторони захисту щодо дотримання вимог ч. 5 ст. 36, статей 39, 110 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 466/10258/19 провадження № 51-3713км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134160125>

2.2. Представник потерпілого (ст. 58 КПК)

2.2.1. Потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник-особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Захисником може бути лише адвокат. Якщо ж батько потерпілої не є адвокатом, він не може представляти інтереси потерпілої у кримінальному провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій задовольнили клопотання прокурора і закрили кримінальне провадження.

У касаційній скарзі потерпіла вказує на порушення її права на захист через заборону здійснення представництва її прав в суді особою, що не є адвокатом. Просить касаційний суд дати вказівку судам нижчих інстанцій про залучення її батька як її представника.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС наголошує на тому, що вимоги касаційної скарги про необхідність дати вказівку судам нижчих інстанцій про залучення її батька як її представника, не входять до повноважень касаційного суду, та не ґрунтуються на вимогах закону, адже відповідно до ст. 58 КПК потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Захисником же може бути лише адвокат. Якщо ж батько потерпілої не є адвокатом, він не може представляти інтереси потерпілої у кримінальному провадженні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 466/3171/22 (провадження № 51-883км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134123997>

2.2.2. Залишення судом клопотання представника потерпілого про забезпечення його участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції без розгляду та розгляд кримінального провадження за його відсутності є істотним порушенням вимог КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі потерпіла зазначила, що її представник подав до суду клопотання про участь у розгляді справи в суді апеляційної інстанції в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів, однак суд це клопотання не розглянув і не повідомив представника потерпілої про результати розгляду такого клопотання.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Позиція ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до положень ч. 4 ст. 58 КПК представник потерпілого користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику. За змістом п. 2 ч. 3 ст. 56, ст. 58 КПК представник потерпілого має право брати участь у судовому провадженні.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження представник потерпілої подав до апеляційного суду клопотання, в якому просив забезпечити його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів. Цього ж дня клопотання було отримане судом. Однак, до початку апеляційного розгляду суд не вирішив клопотання представника потерпілого, не постановив ухвалу про здійснення дистанційного судового провадження чи про відмову у задоволенні такого клопотання представника потерпілої.

При прослуховуванні аудіозапису судового засідання у суді апеляційної інстанції встановлено, що головуючий в судовому засіданні повідомив, що потерпіла в судовому засіданні не з'явилась, була належним чином повідомлена про час та дату судового засідання і жодних клопотань до суду не подавала. При цьому головуючий не з'ясував думку про можливість розгляду справи за відсутності представника потерпілої, не повідомив про наявність його клопотання про участь у апеляційному розгляді в режимі відеоконференції, й суд не вирішив це клопотання.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 25.02.2026 у справі № 165/298/24 (провадження № 51-4679км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134456433>

3. Докази і доказування

3.1. Докази (ст. 84 КПК)

3.1.1. Основними доказами в кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України є електронні (цифрові) докази, до яких належать: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих (інтернет; різноманітні

засоби масової інформації; соціальні мережі) чи закритих мережах (приватні месенджери та Telegram-канали; особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флешносії, карти пам'яті тощо). Сам по собі факт розміщення інформації на відкритих інтернет-ресурсах не свідчить про її недостовірність, якщо така інформація перевірена у встановленому законом порядку та підтверджена іншими доказами

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за частинами 3, 5 ст. 111-1 КК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій в частині засудження обвинуваченої за ч. 5 ст. 111-1 КК у зв'язку із відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що основними доказами в кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України є електронні (цифрові) докази, до яких належать: матеріали фотозйомки, звуко-запису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих (інтернет; різноманітні засоби масової інформації; соціальні мережі) чи закритих мережах (приватні месенджери та Telegram-канали; особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флешносії, карти пам'яті тощо).

Як убачається з матеріалів провадження, обставини участі обвинуваченої у заході з відкриття муралу на стіні Генічеського ліцею, а також її подальші дії, як керівника цього закладу освіти, підтверджуються сукупністю доказів, які були досліджені судами попередніх інстанцій та отримали належну оцінку. Зокрема, протоколом огляду, у якому зафіксовано відомості, розміщені у відкритому доступі в мережі Інтернет, включаючи текстові матеріали, фотозображення та відеозаписи, на яких відображено проведення урочистого заходу за участю представників окупаційної адміністрації та директора Генічеського ліцею обвинуваченої. У змісті відповідних публікацій прямо зазначено про її участь у відкритті муралу, проведенні екскурсії у школі та інформуванні присутніх про взаємодію закладу з пропагандистським рухом «Юнармія».

Відомості, отримані під час огляду інтернет-ресурсів, узгоджуються з протоколом огляду щодо функціонування створеного окупаційною владою закладу освіти та перебування обвинуваченої на посаді його керівника, а також із показаннями свідків, яким суди надали оцінку відповідно до вимог ст. 94 КПК.

Сам по собі факт розміщення інформації на відкритих інтернет-ресурсах не свідчить про її недостовірність, якщо така інформація перевірена у встановленому законом порядку та підтверджена іншими доказами. Протоколи огляду складені з дотриманням вимог ст. 237 КПК, їх зміст детально відображає обсяг і характер зафіксованих відомостей, а додані до них матеріали дозволяють встановити зміст зафіксованих подій та їх зв'язок із засудженою.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 25.02.2026 у справі № 766/12766/23 (провадження № 51-4057км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134499602>

3.2. Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК)

3.2.1. Держава не може обходити процесуальні гарантії, використовуючи позапроцесуальні розмови з поліцією як докази. Допит працівника правоохоронного органу про зміст таких бесід є недопустимим способом отримання доказів, оскільки це порушує право на захист

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі засуджений вказував про застосування до нього психологічного тиску під час досудового слідства з боку працівника поліції, який є свідком у даному провадженні.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що суд апеляційної інстанції не надав належної правової оцінки тому, що обвинувальний вирок ґрунтується, зокрема, на позапроцесуальному «зінанні» обвинуваченого. Вказані відомості легалізовано шляхом допиту в судовому засіданні працівника правоохоронного органу як свідка, який, заперечуючи тиск на засудженого, фактично відтворив зміст показань останнього, отриманих із порушенням належної правової процедури і повідомив, що обвинувачений зізнався йому в заподіянні тілесних ушкоджень потерпілому.

Разом з тим засуджений послідовно стверджував, що саме в період спілкування із зазначеним працівником поліції до нього застосовувався психологічний тиск. Посилання суду як на доказ винуватості обвинуваченого на показання свідка-працівника поліції з огляду на положення п. 7 ч. 2 ст. 97 КПК за своєю правовою природою не можуть відповідати критеріям допустимості та достовірності. Держава не може обходити процесуальні гарантії, використовуючи позапроцесуальні розмови з поліцією як докази. Допит працівника правоохоронного органу про зміст таких бесід є недопустимим способом отримання доказів, оскільки це порушує право на захист.

Легалізація судами попередніх інстанцій позапроцесуального зізнання обвинуваченого, всупереч наявному конфлікту інтересів, є прямим порушенням принципу змагальності та конституційної гарантії особи не свідчити проти самої себе.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.02.2026 у справі № 572/4907/24 (провадження № 51-1594км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134499687>

4. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення

4.1. Протокол (ст. 104 КПК)

4.1.1. Положення КПК не передбачають проставлення підпису на кожному аркуші протоколу слідчої (розшукової) дії особою, яка її проводить

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 189 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що протоколи огляду телефона, оптичного диску, ноутбука, електронних пристроїв, флеш-карт є недопустимими, оскільки кожна їх сторінка не підписана особою, яка їх проводила, а оперативний працівник провів ці огляди за відсутності доручення та не є спеціалістом у розумінні ч. 7 ст. 237 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що на противагу аргументам захисника матеріали кримінального провадження містять доручення, згідно з яким працівникам національної поліції (оперативний підрозділ) було доручено проводити таку слідчу (розшукову) дію як огляд.

У касаційній скарзі захисник стверджував про недопустимість протоколів огляду телефона, оптичного диску, ноутбука, електронних пристроїв, флеш-карт, оскільки кожна сторінка таких протоколів не містила підпису особи, яка проводила цю слідчу дію.

Проте колегія суддів ККС звертає увагу на те, що положення КПК, зокрема ст. 104 КПК, не передбачає проставлення підпису на кожному аркуші протоколу слідчої (розшукової) дії особою, яка її проводить.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 285/3755/20 (провадження № 51-611км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134384294>

5. Процесуальні витрати

5.1. Розподіл процесуальних витрат (ст. 124 КПК)

5.1.1. Якщо апеляційний суд, змінивши вирок суду першої інстанції, звільнив засудженого від відбуття невідбутої частини основного, а також додаткового покарання, процесуальні витрати за проведення експертизи підлягають стягненню із засудженого на загальних підставах

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 369-2 КК. Крім того апеляційний суд на підставі ст. 49 КК, ч. 5 ст. 74 КК звільнив його від відбуття невідбутої частини основного покарання, зарахував у строк відбування основного покарання строк його фактичного відбуття, а також стягнув із засудженого витрати за проведення судової експертизи відео-звукозапису в сумі 254 061,60 грн.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначає, що апеляційний суд незаконно стягнув з засудженого процесуальні витрати на проведення експертизи.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до частин 2, 3 ст. 124 КПК, у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь держави документально підтверджені витрати

на залучення експерта. Якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не приймаючи рішення про новий судовий розгляд, змінить судові рішення або ухвалить нове, він відповідно змінює розподіл процесуальних витрат.

Частиною 1 ст. 126 КПК визначено, що суд вирішує питання щодо процесуальних витрат у вирокі суду або ухвалою.

У даній справі апеляційний суд, змінивши вирок суду першої інстанції, звільнив засудженого від відбуття невідбутої частини основного, а також додаткового покарання, у зв'язку з чим процесуальні витрати за проведення експертизи підлягають стягненню із засудженого на загальних підставах.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 758/1780/17 (провадження № 51-4254км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134266616>

II. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

6. Запобіжні заходи, затримання особи

6.1. Тримання під вартою (ст. 183 КПК)

6.1.1. Касаційна інстанція не здійснює нового розгляду питання про обрання чи продовження запобіжного заходу, а оцінює, чи призвели можливі порушення до істотного обмеження прав сторони захисту та чи вплинули вони на законність і обґрунтованість остаточного судового рішення – вироку.

Під час дії воєнного стану щодо осіб, які обвинувачуються у вчиненні, зокрема, державної зради, застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою з огляду на підвищену суспільну небезпеку таких діянь в умовах воєнного стану

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що як на досудовому розслідуванні, так і судами попередніх інстанцій порушено вимоги статей 177, 183, 194 КПК під час розгляду питання про обрання та продовження запобіжного заходу.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернула увагу, що касаційна інстанція не здійснює нового розгляду питання про обрання чи продовження запобіжного заходу, а оцінює, чи призвели можливі порушення до істотного обмеження прав сторони захисту та чи вплинули вони на законність і обґрунтованість остаточного судового рішення – вироку.

З матеріалів провадження вбачається, що суди, розглядаючи питання про продовження тримання під вартою, врахували: особливу тяжкість інкримінованого злочину, характер обвинувачення (злочин проти основ національної безпеки), ризик переховування від суду, ризик продовження протиправної діяльності. Мотиви судових рішень не зводяться до формального цитування закону.

Згідно з ч. 6 ст. 176 КПК (в редакції, чинній на момент розгляду), під час дії воєнного стану щодо осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених, зокрема, ст.111 КК, застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Отже, законодавець, враховуючи підвищену суспільну небезпеку таких діянь в умовах воєнного стану, встановив особливий режим застосування запобіжного заходу.

У даному випадку провадження стосується державної зради в умовах воєнного стану; суди оцінювали конкретні ризики; тримання під вартою не було свавільним. Натомість за умови гіпотетичних недоліків мотивування окремих проміжних ухвал, сторона захисту не довела, що вони поставили під сумнів справедливість судового розгляду в цілому.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

6.2. Затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК)

6.2.1. Затримання без участі захисника не може вважатися порушенням права на правову допомогу. Той факт, що початок обшуку збігався із затриманням, не вимагає обов'язкової участі захисника, якщо обвинуваченого було затримано саме з метою унеможливлення ним покинути місце проведення слідчої дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник вважає, що підзахисний був одразу затриманим, перебував у кайданках, тому участь захисника була обов'язковою, у зв'язку з чим, на його думку, результати обшуку є недопустимим доказом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що згідно з протоколом затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обвинуваченого фактично затримано 12.08.2022 о 09:29 під час обшуку у квартирі.

Затримання в порядку статей 207 або 208 КПК за визначенням є несподіваною для його учасників подією. Оскільки закон надає органам правопорядку повноваження за певних умов проводити затримання без попереднього судового дозволу, це означає, що законодавець визнає непередбачуваність обставин, які зумовлюють таке затримання. Тому затримання без участі захисника не може вважатися порушенням права на правову допомогу.

Отже, той факт, що початок обшуку збігався з затриманням, не вимагав обов'язкової участі захисника, оскільки обвинуваченого було затримано саме з метою унеможливлення ним покинути місце проведення слідчої дії. При цьому під час обшуку обвинуваченого не допитували, а тільки провели слідчу дію – обшук.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

III. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

7. Загальні положення досудового розслідування

7.1. Підслідність (ст. 216 КПК)

7.1.1. Відповідно до законодавства, що регулює правовий статус Державної міграційної служби України, основна діяльність завідувача сектору документального забезпечення та архівної роботи районного відділу Головного управління Державної міграційної служби не пов'язана з правоохоронними функціями, що свідчить про відсутність порушення предметної підслідності в цьому кримінальному провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили завідувача сектору документального забезпечення та архівної роботи районного відділу Головного управління Державної міграційної служби за ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 190 КК.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій в частині призначеного покарання.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС дійшла висновку, що суди правильно вказали на відсутність порушення предметної підслідності, з огляду на таке.

Критеріями віднесення органів державної влади до правоохоронних є інституційно-функціональні ознаки, що визначають правовий статус такого органу в системі органів державної влади. До правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію. При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, КК, КПК, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника.

Суди проаналізували положення наведених нормативних актів у взаємозв'язку з положеннями «профільних» законів, які регулюють правовий статус Державної міграційної служби України, а також із повноваженнями обвинуваченого, визначеними його посадою, та дійшли переконливого висновку, що основна діяльність обвинуваченого не пов'язана з правоохоронними функціями.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 756/5837/20 (провадження № 51-1911км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134160097>

7.2. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування (ст. 217 КПК)

7.2.1. Положеннями КПК не передбачено кількарязового призначення слідчого у кримінальному провадженні, яке було виділено або об'єднано з іншим, якщо після початку досудового розслідування вже було визначено слідчого чи групу слідчих для його проведення. Слідчі, які були уповноважені здійснювати досудове розслідування в межах первісного провадження, не втратили автоматично своїх повноважень у виділеному із первісного провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 189 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що слідчі головного управління Національної поліції діяли поза межами своїх повноважень, оскільки доручення на проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні на підставі ч. 5 ст. 36 КПК не приймалось.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що із матеріалів досудового розслідування кримінального провадження було виділено матеріали досудового розслідування щодо обвинуваченого.

Сторона захисту звертала увагу, що у цьому провадженні відсутнє доручення на проведення досудового розслідування.

З цього приводу колегія суддів ККС зазначила, що положеннями КПК не передбачено кількарязового призначення слідчого у кримінальному провадженні, яке було виділено або об'єднано з іншим, якщо після початку досудового розслідування вже було визначено слідчого чи групу слідчих для його проведення. Не спонукають до цього й правила ст. 217 КПК.

Таким чином, слідчі, які були уповноважені здійснювати досудове розслідування в межах первісного провадження, не втратили автоматично своїх повноважень у виділеному із первісного провадження. Зміна групи слідчих або прокурорів вочевидь може мати місце, однак для цього необхідно прийняти відповідне рішення у формі постанови.

З урахуванням наведеної практики касаційного суду апеляційний суд дійшов правильного висновку про повноважність слідчого та прокурора на проведення досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 285/3755/20 (провадження № 51-611км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134384294>

8. Слідчі (розшукові) дії

8.1. Обшук (ст. 234 КПК)

8.1.1. У КПК не міститься положення про обов'язкову участь захисника під час обшуку, в тому числі в кримінальному провадженні, в якому участь захисника є обов'язковою згідно з вимогами статей 49, 52 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує на те, що обшук проведено без участі захисника, що порушило право обвинуваченого на захист.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: КПК не містить положення про обов'язкову участь захисника під час обшуку, в тому числі в кримінальному провадженні, в якому участь захисника є обов'язковою згідно з вимогами статей 49, 52 КПК. Іншими словами, навіть обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні за КПК не передбачає обов'язкової участі цього захисника в усіх без винятку слідчих діях.

Як встановив місцевий суд, обшук житла засудженого проведено на підставі відповідної ухвали слідчого судді, у присутності засудженого, понятих; слідчу дію зафіксовано технічними засобами, відеозапис долучений до матеріалів кримінального провадження і відтворений у судовому засіданні.

Отже, у цьому кримінальному провадженні обшук квартири проведений відповідно до норм чинного кримінального процесуального закону, а самі слідчі дії виконано у процесуальний спосіб, який не суперечить вимогам КПК, з дотриманням відповідних процесуальних гарантій, із складанням відповідного протоколу, у якому докладно викладено умови і результати слідчої дії.

При цьому, як видно з матеріалів кримінального провадження, жодних заяв та зауважень від засудженого під час обшуку не надходило, у тому числі щодо обов'язкової участі захисника у ньому, що підтверджується протоколом обшуку та відеозаписом цієї слідчої дії.

Таким чином, відсутність захисника під час обшуку квартири не може вважатися порушенням права засудженого на захист.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

8.1.2. Не свідчить про недопустимість протоколу обшуку проведення його працівниками СБУ у співробітника органів служби безпеки, якщо до початку цієї слідчої дії вони не володіли такою інформацією, оскільки службове посвідчення виявили лише в ході обшуку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену ч. 1 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК.

У касаційній скарзі захисник звертає увагу, що обшук проводився також працівниками СБУ, не зважаючи на те, що до проведення такої слідчої (розшукової) дії було достеменно відомо, що обвинувачена є співробітником СБУ.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що під час судового розгляду свідки підтвердили, що до початку проведення обшуку не володіли інформацією, що обвинувачена має відношення до структури органів СБУ, а вже під час проведення слідчої (розшукової) дії, що також підтвердила свідок, обвинувачена повідомила, що є співробітником СБУ, а в ході обшуку було виявлено її службове посвідчення.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження, у відповідь на запит начальника СБУ підтверджено, що обвинувачена проходить кадрову військову службу в СБУ.

Після чого постановою прокурора у кримінальному провадженні виділено із кримінального провадження в окреме провадження матеріали досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК, які скеровані до ДБР для проведення досудового розслідування.

З огляду на викладене колегія суддів ККС не вбачає у цьому кримінальному провадженні недотримання вимог ч. 2 ст. 218 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.02.2026 у справі № 161/9349/23 (провадження № 51-2357км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134041241>

8.2. Огляд (ст. 237 КПК)

8.2.1. Оперативний працівник, який здійснив фіксування і збереження переписки з телефона, наданого потерпілим, не повинен обов'язково бути спеціалістом у розумінні ч. 7 ст. 237 КПК, адже фотографування і збереження зображень з месенджерів не потребують спеціальних знань

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 189 КК.

У касаційній скарзі захисник вказував, що протоколи огляду телефона, оптичного диску, ноутбука, електронних пристроїв, флеш-карт є недопустимими, оскільки оперативний працівник провів ці огляди за відсутності доручення та не є спеціалістом у розумінні ч. 7 ст. 237 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС не погодилася з вказаним доводом, адже для фотографування і збереження зображень з месенджерів, в яких відбувалося спілкування потерпілого щодо передачі коштів, не потребуються спеціальні знання, а телефон потерпілим було надано оперативному працівнику саме з метою фіксування і збереження такої переписки.

Відтак підстав вважати недопустимими доказами протоколи огляду, складені оперативним працівником, який діяв як уповноважений суб'єкт, у колегії суддів ККС немає.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 285/3755/20 (провадження № 51-611км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134384294>

9. Негласні слідчі (розшукові) дії

9.1. Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК)

9.1.1. Складання протоколу контролю за вчиненням злочину, в якому відображено відомості лише про події, які відбувалися приховано від обвинуваченого, за його відсутності, не може вважатися порушенням процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 369-2 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту вважає, що протокол про результати проведення НСРД є недопустимим, оскільки складений з порушеннями вимог КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що в цьому випадку контроль за вчиненням злочину складався з двох етапів: (1) негласних слідчих дій і (2) наступного затримання засудженого після передання йому грошей. Другий етап був зафіксований протоколом затримання, складеним у присутності засудженого, та під час якого у нього було вилучено, крім іншого, грошові кошти.

Спірний протокол контролю за вчиненням злочину відображав відомості лише про події, які відбувалися приховано від засудженого, тому він не міг засвідчити чи спростувати жодні факти, відображені у протоколі. Отже складання цього протоколу за відсутності засудженого не може вважатися порушенням процесуального закону.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 758/1780/17 (провадження № 51-4254км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134266616>

9.2. Використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК)

9.2.1. Залучення до конфіденційного співробітництва є однією з організаційних умов проведення слідчих або розшукових дій. Стаття 275 КПК не передбачає форму, у якій має відбуватися залучення таких осіб. У КПК не міститься приписів щодо оформлення у формі постанови рішення про залучення особи до участі в НСРД, тому її відсутність у матеріалах провадження не є підставою для визнання результатів НСРД недопустимим доказом

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 369-2 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує, що НСРД у справі були проведені за участі неуповноваженої особи – свідка, оскільки постановою його було залучено до проведення слідчих дій у кримінальному провадженні, а в матеріалах справи відсутня постанова про залучення його до проведення НСРД. При цьому в матеріалах справи, крім згаданої постанови, наявна письмова згода свідка на залучення до конфіденційного співробітництва та проведення НСРД.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звертає увагу, що залучення до конфіденційного співробітництва є не слідчою або розшуковою дією, а однією із організаційних умов проведення слідчих або розшукових дій. Стаття 275 КПК, дозволяючи використовувати конфіденційне співробітництво для розслідування злочинів, не передбачає форму, у якій має відбуватися залучення таких осіб. Враховуючи характер конфіденційного співробітництва, орган розслідування сам визначає форми і способи його організації з урахуванням потреб розслідування, необхідності запобігти розголошенню факту і деталей такого співробітництва тощо. Оскільки КПК не містить вимоги щодо оформлення у формі постанови рішення про залучення особи до участі в НСРД, тому її відсутність у матеріалах провадження не є підставою для визнання результатів НСРД недопустимим доказом.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 758/1780/17 (провадження № 51-4254км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134266616>

10. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування

10.1. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування (ст. 291 КПК)

10.1.1. Формальні невідповідності реєстру матеріалів досудового розслідування (зазначення анкетних даних місця реєстрації обвинуваченого, відсутність в адресах індексу та нумерації, неправильне зазначення типу матеріалів, зазначення чину слідчого і незазначення чину прокурора) не впливають на законність і обґрунтованість постановлених судових рішень та не є предметом оскарження до суду касаційної інстанції

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник вважає, що порушено вимоги ч. 2 ст. 291 КПК, оскільки в анкетних даних зазначено місце реєстрації обвинуваченого, хоча це не передбачено КПК, водночас не вказано індексу в місці реєстрації та фактичному місці проживання; в обвинувальному акті зазначено спеціальне звання слідчого всупереч положенням КПК, водночас, за прикладом слідчого, не вказано класу чину прокурора; аркуші в реєстрі, доданому до обвинувального акта, не пронумеровано; у цьому реєстрі зазначено, що це матеріали спеціального досудового розслідування, проте у кримінальному провадженні велося звичайне

досудове розслідування; обвинувачення викладено недостатньо конкретно, що порушує право обвинуваченого на захист.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що стверджуючи в касаційній скарзі про порушення ст. 291 КПК, а саме те, що реєстр не пронумеровано та в ньому зазначено, що це «реєстр матеріалів спеціального провадження» (хоча насправді це не так), захисник не вказує, яким чином ці формальні недоліки перешкодили або могли перешкодити суду ухвалити законне й обґрунтоване рішення.

Колегія суддів ККС зазначила, що такі формальні невідповідності реєстру – зазначення анкетних даних місця реєстрації обвинуваченого, відсутність в адресах індексу та нумерації, неправильне зазначення типу матеріалів, зазначення чину слідчого та не зазначення чину прокурора – не впливають на законність і обґрунтованість постановлених судових рішень. Водночас такі питання не є предметом оскарження до суду касаційної інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

11. Судовий розгляд

11.1. Проведення експертизи за ухвалою суду (ст. 332 КПК)

11.1.1. Призначення і проведення експертизи на підставі ухвали суду за клопотанням сторони захисту на стадії судового розгляду не свідчить про її незаконність, якщо висновок експерта отримано у процесуальній формі та з дотриманням прав сторін

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 263 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначила про незаконність експертизи, оскільки її призначено з метою здобуття нових доказів уже після направлення обвинувального акта до суду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що експертиза була призначена під час судового розгляду за клопотанням сторони захисту, що наполягала на необхідності встановлення в експертний спосіб зросту особи, яка разом із обвинуваченим вчинила розбійний напад на магазин, з метою його зіставлення зі зростом обвинуваченого. Суд задовольнив клопотання захисника та призначив у кримінальному провадженні судову фототехнічну експертизу, за результатом якої було отримано висновок про орієнтовний зріст нападників.

Колегія суддів ККС ВС звернула увагу, що сам собою факт призначення і проведення експертизи на стадії судового розгляду не свідчить про її незаконність.

Висновок експерта отримано на підставі ухвали суду, у процесуальній формі та з дотриманням прав сторін. Те, що експертиза ініційована стороною захисту, не впливає на її доказове значення та не обмежує суд у праві оцінити її результати нарівні з іншими доказами за правилами ст. 94 КПК. Крім того, надалі стороні захисту було забезпечено право на допит експерта, який проводив експертизу, а також право висловити заперечення щодо висновку.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 11.02.2026 у справі № 126/320/22 (провадження № 51-3523км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134123970>

V. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

12. Провадження в суді апеляційної інстанції

12.1. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження (ст. 399 КПК)

12.1.1. Чинним законодавством не встановлено жодних особливостей щодо оформлення документів про надання правової допомоги в інтересах померлих осіб, які потребують реабілітації у кримінальному провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суд першої інстанції закрив кримінальне провадження щодо обвинуваченого за ч. 1 ст. 366, ч. 5 ст. 191 КК на підставі п.5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку зі смертю останнього. Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу адвокату на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі адвокат стверджує, що в матеріалах кримінального провадження наявна заява матері обвинуваченого про продовження кримінального провадження після смерті сина з метою реабілітації, а також заява про те, щоб захист від обвинувачення особи здійснював саме цей адвокат.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що апеляційний суд повернув апеляційну скаргу адвоката на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК з тих підстав, що адвокат не є особою, яка має право подавати апеляційну скаргу в цій справі, оскільки відповідно до ордеру про надання правничої (правової) допомоги скарга подана в інтересах особи, яка померла.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що під час звернення з апеляційною скаргою захисником було додано документи на підтвердження повноважень та примірники апеляційної скарги. Зі змісту ордеру на надання правничої (правової) допомоги від 26.06.2025 зрозуміло, що він стосується обвинуваченого, якому надається правова допомога. Проте, відповідно до змісту іншого договору від 27.06.2025, він був укладений саме матір'ю обвинуваченого, яка діяла в інтересах свого сина, який є померлою особою, що потребує реабілітації. Більше того, зі змісту вироку суду першої інстанції вбачається, що матір'ю обвинуваченого було подано заяву про продовження кримінального провадження

після смерті сина з метою його реабілітації та захист здійснює саме зазначений адвокат.

Колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до чинного законодавства ордер адвокатом оформляється лише на підставі вже укладеного договору про надання правничої допомоги та адвокат несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти особу.

Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, судам необхідно уникати надмірного формалізму при прийнятті заяви або скарги, оскільки доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але і реальним.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 19.02.2026 у справі № 991/2339/22 (провадження № 51-2867км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134323141>

12.1.2. Під час вирішення питання щодо наявності підстав для відкриття апеляційного провадження визначальним є те, чи може суд апеляційної інстанції в межах своїх повноважень розглядати таку апеляційну скаргу та, навіть з огляду на наявність очевидних недоліків цієї скарги, задовольнити її частково. Якщо ж такі обставини мають місце, то суд не позбавлений можливості визначити межі цієї апеляційної скарги, забезпечивши таким чином особі доступ до правосуддя в порядку, передбаченому КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 115 КК. Ухвалою судді апеляційного суду апеляційну скаргу захисника, яка діє в інтересах обвинуваченого, повернуто апелянту на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі захисник зазначила, що в апеляційній скарзі порушувалося питання щодо необхідності скасування вироку місцевого суду та прийняття нового рішення про невинуватість обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК, що, на думку захисника, у цілому узгоджується із повноваженнями апеляційного суду, визначеними п. 4 ч. 1 ст. 407, ст. 417, ч. 1 ст. 418 КПК, в частині постановлення ухвали про закриття кримінального провадження відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 284, п. 1 ч. 2 ст. 412 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу судді апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що серед недоліків апеляційної скарги суддя апеляційного суду зазначив таке:

- у своїй апеляційній скарзі захисник просила вирок суду першої інстанції скасувати та визнати обвинуваченого невинуватим у вчиненні інкримінованого йому злочину, проте такі вимоги сторони захисту є неконкретними й потребують уточнення, оскільки сформульовані без урахування повноважень суду апеляційної інстанції та, як наслідок, позбавляють цей суд можливості визначити межі апеляційної скарги, а також унеможливають її розгляд по суті та прийняття судом відповідного рішення з огляду на установлені законом повноваження;

- порушуючи положення ч. 6 ст. 396 КПК, захисник не долучила до апеляційної скарги її копій у кількості, необхідній для їх надіслання учасникам кримінального провадження.

Надалі до апеляційного суду надійшли уточнення до апеляційної скарги захисника разом з додатками, серед яких були й копії поданої апеляційної скарги у відповідній кількості.

Водночас суддя суду апеляційної інстанції, вирішуючи питання щодо можливості відкриття апеляційного провадження, зауважив, що в уточненій апеляційній скарзі (поданій на виконання попередньої ухвали) захисник повторно просить скасувати вирок місцевого суду та ухвалити нове рішення, яким визнати обвинуваченого невинуватим, однак ці вимоги є незрозумілими й такими, що сформовані без урахування того, яке рішення суд апеляційної інстанції вправі прийняти відповідно до статей 407, 420 КПК.

За таких обставин суддя суду апеляційної інстанції дійшов переконання, що в уточненій апеляційній скарзі захисником не було усунуто недоліки, установлені ухвалою про залишення її апеляційної скарги без руху, а тому така скарга підлягає поверненню на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК.

Зазначені висновки судді суду апеляційної інстанції, на думку колегії суддів ККС, є передчасними.

Колегія суддів ККС зазначає, що під час вирішення питання щодо наявності підстав для відкриття апеляційного провадження, суддя-доповідач повинен враховувати наскільки передбачені процесуальним законом повноваження колегії суддів суду апеляційної інстанції, з огляду на зміст вимог апеляційної скарги, можуть бути реалізовані з урахуванням положень, передбачених ст. 2, пунктами 1, 12, 13, 14, 17 ст. 7, частинами 1, 2 ст. 284, статтями 404, 407, 417, 418 КПК під час перегляду кримінального провадження в апеляційному порядку.

При цьому визначальним є те, чи може суд апеляційної інстанції, у межах своїх повноважень, розглядати таку апеляційну скаргу та, навіть з огляду на наявність очевидних недоліків цієї скарги, задовольнити її частково. Якщо ж такі обставини мають місце, то суд не позбавлений можливості визначити межі цієї апеляційної скарги, забезпечивши таким чином особі доступ до правосуддя в порядку, передбаченому КПК.

Як видно з матеріалів кримінального провадження, захисник, оскаржуючи вирок в апеляційному порядку, вказувала на те, що місцевим судом було допущено порушення, передбачені статтями 410, 412, 413 КПК, оскільки вина обвинуваченого не була доведена поза розумним сумнівом, показання обвинуваченого не спростовані, суперечливість наявних у справі доказів не усунута, а саме рішення суду першої інстанції ґрунтується на припущеннях та недопустимих доказах.

Таким чином, беручи до уваги зміст апеляційної скарги захисника (яка в цій частині не ставилася під сумнів ухвалою судді апеляційного суду про залишення скарги без руху), суд апеляційної інстанції з огляду на свої повноваження, визначені в КПК, у разі визнання обґрунтованою позиції сторони захисту щодо незаконності вироку, ураховуючи невідповідність вимог апеляційної скарги положенням

ст. 407 КПК, не був би позбавлений можливості скористатися положеннями ч. 2 ст. 404 КПК, апеляційну скаргу задовольнити частково і, керуючись зазначеними вище положеннями процесуального закону, при наявності для того обґрунтованих підстав, які можуть бути встановлені в ході апеляційного розгляду, скасувати рішення суду першої інстанції та постановити ухвалу, якою закрити кримінальне провадження у порядку, передбаченому КПК.

За таких обставин колегія суддів ККС доходить переконання, що наведені в ухвалі судді апеляційного суду про повернення апеляційної скарги висновки щодо неможливості визначення меж апеляційної скарги та, як наслідок, подальшого її розгляду по суті у зв'язку з некоректними вимогами сторони захисту не є належним чином мотивованими, а тому доводи касаційної скарги захисника про те, що суддя апеляційного суду в ході вирішення питання про відкриття апеляційного провадження вдався до надмірного формалізму, чим не дотримався практики ЄСПЛ, є обґрунтованими.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 29.01.2026 у справі № 484/5239/23 (провадження № 51-1503км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947331>

12.2. Підготовка до апеляційного розгляду (ст. 401 КПК)

12.2.1. Проведення судового засідання в апеляційному суді за відсутності обвинуваченого, якого було примусово видворено з України, не є істотним порушенням кримінального процесуального закону, якщо його участь не була обов'язковою, в суді апеляційної інстанції був присутній захисник, обвинувачений самостійно не звертався з клопотанням про бажання брати участь у судовому засіданні шляхом проведення відеоконференції, суд апеляційної інстанції не позбавляв його можливості брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в порядку, передбаченому КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили обвинувачених за ч. 3 ст. 146, ч. 5 ст. 185, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 14 ч. 4 ст. 187, ст. 257, ч. 3 ст. 262 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту вказує, що суд апеляційної інстанції, всупереч ч. 1, п. 3 ч. 2 ст. 412 КПК, провів розгляд за відсутності обвинуваченого.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вважає за необхідне зазначити, що як видно з матеріалів кримінального провадження:

- ухвалою апеляційного суду обвинуваченому скасовано запобіжний захід та звільнено його з-під варти у зв'язку з тим, що за період попереднього ув'язнення він відбув призначене оскаржуваним вироком покарання у виді позбавлення волі, а прокурор не подавав апеляційної скарги;

- після звільнення з-під варти рішенням в.о. начальника відділу організації запобігання нелегальній міграції, реадмісії та видворення УДМС громадян Республіки Грузії обвинувачений був примусово видворений з України;

- захисник, який діє в інтересах обвинуваченого, подав до суду апеляційної інстанції клопотання про участь його підзахисного в судовому засіданні. При цьому, мотивуючи своє клопотання, захисник, серед іншого, послався на те, що, зі слів обвинуваченого, зареєструватися в підсистемі «Електронний суд» неможливо, оскільки він перебуває за кордоном і не може виготовити кваліфікований електронний підпис, адже система зчитує тільки підписи, видані державними органами й банківськими установами України. Крім того, захисник зазначав, що в обвинуваченого є реальна можливість брати участь у судовому засіданні за межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів у соціальних мережах, а саме «Скайп» та «Вайбер».

Крім того, як убачається зі змісту технічного звукозапису судового засідання, судом апеляційної інстанції, у зв'язку із заявленим клопотанням, було оголошено перерву, в тому числі для з'ясування технічної можливості проведення відеоконференції за таких умов.

Однак, постановляючи рішення за результатами судового розгляду, суд апеляційної інстанції зазначив, що обвинувачений, будучи повідомленим про час та місце апеляційного розгляду, не зареєструвався в підсистемі «Електронний суд», особисто не звернувся з клопотанням про власне бажання брати участь у судовому засіданні шляхом проведення відеоконференції з іншого приміщення, не надав апеляційному суду необхідної інформації для організації відеоконференції з дотриманням Положення.

При цьому суд апеляційної інстанції врахував, що участь обвинуваченого в судовому засіданні під час апеляційного розгляду цього кримінального провадження не є обов'язковою, у зв'язку з чим дійшов висновку про можливість продовжувати апеляційний розгляд за відсутності обвинуваченого.

За таких обставин колегія суддів вважає, що з огляду на неможливість проведення відеоконференції з дотриманням Положення, а також те, що:

- обвинувачений був примусово видворений з України;
- участь обвинуваченого в апеляційному розгляді не була обов'язковою;
- обвинувачений не був позбавлений можливості отримувати правову допомогу, оскільки в судовому засіданні в суді апеляційної інстанції був присутній його захисник, участь якого, з урахуванням положень ст. 52 КПК, є обов'язковою;
- обвинувачений самостійно, у порядку, передбаченому ч. 4 ст. 401 КПК, не звертався до суду апеляційної інстанції з клопотанням про бажання брати участь у судовому засіданні шляхом проведення відеоконференції;
- суд апеляційної інстанції не позбавляв його можливості приймати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в порядку, передбаченому КПК, проведення судового засідання в суді апеляційної інстанції за відсутності обвинуваченого не є таким істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, яке перешкодило чи могло перешкодити суду апеляційної

інстанції постановити законне й обґрунтоване судове рішення, та не свідчить про те, що судове рішення за таких обставин підлягає безумовному скасуванню.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.01.2026 у справі № 343/734/17 (провадження № 51-4983км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133909933>

12.3. Відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення апеляційної скарги під час апеляційного провадження (ст. 403 КПК)

12.3.1. Подана обвинуваченим, який перебуває під вартою, заява про вимушену відмову від апеляційної скарги потребує перевірки апеляційним судом на предмет добровільності такої відмови та розуміння обвинуваченим її наслідків

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 5 ст. 407 КК. Апеляційний суд закрит апеляційне провадження за апеляційною скаргою обвинуваченого на підставі ч. 2 ст. 403 КПК, оскільки обвинувачений відмовився від своєї апеляційної скарги.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що апеляційний суд у порушення вимог ст. 403 КПК не роз'яснив обвинуваченому наслідки відмови від апеляційної скарги у судовому засіданні, яке відбулося за участю її підзахисного у режимі відеоконференції.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення до апеляційної скарги під час апеляційного провадження є продовженням реалізації особою принципу диспозитивності під час апеляційного розгляду і зумовлене правовою позицією сторони. При цьому в основі відмови від апеляційної скарги лежать зміни, що відбулися у внутрішньому переконанні особи, стосовно змісту та обсягу оскарження рішення суду першої інстанції. Відмова від апеляційної скарги свідчить про те, що особа доходить висновку про недоцільність оскарження вироку чи ухвали суду і повністю її спростовує та відмовляється.

У своїй заяві обвинувачений зазначив, що він вимушений відмовитися від апеляційного розгляду і від апеляції. При цьому із матеріалів провадження вбачається, що на час розгляду провадження у суді апеляційної інстанції обвинувачений перебував під вартою в СІЗО.

Частиною 4 ст. 401 КПК передбачено, що апеляційний суд наділений правом визнати участь у судовому засіданні обвинуваченого обов'язковою. Однак суд апеляційної інстанції цього не зробив і не з'ясував у обвинуваченого чи є добровільною його заява про відмову від апеляційної скарги та чи розуміє він наслідки такої відмови, про що правильно зазначає у касаційній скарзі захисник.

З огляду на зазначене, вказівка у заяві про відмову від апеляційної скарги обвинуваченого на те, що він вимушений відмовитися від неї, викликає обґрунтований сумнів у тому, що обвинувачений із власної волі, усвідомлено

та, розуміючи правові наслідки, подав до суду заяву про відмову від апеляційної скарги.

Також поза увагою апеляційного суду залишилася і заява прокурора про забезпечення його участі в судовому засіданні суду апеляційної у режимі відеоконференції.

Таким чином, суд апеляційної інстанції дійшов передчасного висновку про можливість закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою обвинуваченого на вирок суду першої інстанції щодо нього.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 04.02.2026 у справі № 631/940/24 (провадження № 51-3446км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947409>

12.4. Межі перегляду судом апеляційної інстанції (ст. 404 КПК)

12.4.1. Осіб, щодо яких кримінальне провадження слухається окремо і які не переходять від суду, можна допитати в тому провадженні, у якому особу обвинувачують у спільному вчиненні з ними інкримінованого злочину, для встановлення кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК (вчинення вимагання групою осіб), яку було інкриміновано обвинуваченому

Обставини справи: обвинувачений спільно з іншими особами здійснили вимагання грошей у потерпілого із погрозою та застосуванням насильства до останнього. Особа 1 та особа 2 примусово помістили потерпілого до автомобіля та висловили йому вимогу передачі грошей, яка супроводжувалася заподіянням йому ударів в ділянку голови та верхніх кінцівок. В попередньо обумовленому безлюдному місці обвинувачений повторно висловив вимогу передачі грошей у розмірі 100 000 грн та визначив конкретні дати їх надання. Після цього потерпілий в супроводі осіб 1, 2, 3 та інших невстановлених осіб взяв у магазині 3000 грн та передав їх особі 2. Надалі, у тому числі обвинувачений, в соціальній мережі надсилав потерпілому повідомлення з вимогою передачі решти грошей. На місці зустрічі з особами 1, 2, 3 в телефонній розмові з потерпілим обвинувачений підтвердив необхідність передання грошей, після чого потерпілий передав 20 000 грн особам 1, 2, 3.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 189 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що було порушено право на захист внаслідок нероз'яснення суті обвинувачення та відсутності інформації про осіб, з яким обвинувачений спільно вчинив кримінальне правопорушення.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернула увагу на те, що в обвинувальному акті щодо обвинуваченого згадуються особа 1, особа 2,

особа 3 і йому було інкриміновано вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, з особою 1, особою 2, особою 3.

Суд першої інстанції зазначив у своєму вирокі, що відхиляє доводи захисника про те, що обвинувальний акт не відповідає вимогам ст. 291 КПК з мотивів того, що в ньому не зазначено хто такі особа 1, особа 2, особа 3 та, що під час розгляду кримінального провадження йому та обвинуваченому так і не було повідомлено ким являються дані особи (прізвища, ім'я та по батькові зазначених осіб), оскільки саме в такій формі має бути викладений обвинувальний акт щодо осіб, відносно яких відсутні обвинувальні вирoki.

В ході перевірки вироку місцевого суду суд апеляційної інстанції вказав, що особа 1, особа 2, особа 3 не є сторонами цього кримінального провадження у розумінні ст. 3 КПК та залишив поза належною увагою твердження захисту про необхідність встановлення кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 189 КК, яку було інкриміновано обвинуваченому.

Під час апеляційного розгляду аргументам захисника про те, що такі особи не були допитані, апеляційним судом не було надано оцінку.

Колегія суддів ККС не погоджується з тим, що осіб, щодо яких кримінальне провадження слухається окремо і які не переходять від суду, не можна допитати у тому провадженні, у якому особу обвинувачують у спільному вчиненні з ними інкримінованого злочину.

Окрім цього суду необхідно дослідити і врахувати судові рішення, які ухвалені щодо інших осіб, вчинення діяння спільно з якими й інкриміновано обвинуваченому.

Таким чином, суду апеляційної інстанції необхідно ще раз дослідити обставини цього провадження, які стосуються вчинення вимагання групою осіб, під час нового апеляційного розгляду.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.02.2026 у справі № 285/3755/20 (провадження № 51-611км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134384294>

13. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами

13.1. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 459 КПК)

13.1.1. Оскільки ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження підлягає апеляційному оскарженню на підставі ч. 2 ст. 309 КПК, то й ухвала слідчого судді про відмову в її перегляді за нововиявленими обставинами також може бути оскаржена в апеляційному порядку

Позиція суду апеляційної інстанції: апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою заявниці на ухвалу слідчого судді, якою відмовлено у перегляді за нововиявленими обставинами попередньої ухвали слідчого судді цього ж суду. Своє рішення апеляційний суд мотивував

тим, що оскаржена ухвала слідчого судді не входить до переліку ухвал, що підлягають оскарженню в апеляційному порядку відповідно до ст. 309 КПК.

У касаційній скарзі заявниця зазначає, що суд апеляційної інстанції не взяв до уваги, що ухвала слідчого судді, яка не передбачена КПК, підлягає апеляційному перегляду.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що апеляційний суд, відмовляючи у відкритті апеляційного провадження, послався на те, що оскаржена нею ухвала слідчого судді не входить до переліку ухвал, що підлягають оскарженню в апеляційному порядку відповідно до ст. 309 КПК.

Колегія суддів ККС не погоджується з таким висновком суду апеляційної інстанції.

Рішення за наслідками перегляду за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК для оскарження того рішення, перегляду якого вимагала зацікавлена особа.

Оскільки ухвала про відмову у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження підлягає апеляційному оскарженню на підставі ч. 2 ст. 309 КПК, то й ухвала про відмову у її перегляді за нововиявленими обставинами також може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 03.02.2026 у справі № 523/17459/23 (провадження № 51-4499км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134041202>

14. Кримінальне провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність

14.1. Особливості судового провадження (ст. 479-2 КПК)

14.1.1. Апеляційний суд, розглядаючи апеляційну скаргу прокурора на виправдувальний вирок у кримінальному провадженні щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, повинен розглянути цю скаргу щодо незаконності ухвалення виправдувального вироку, дати мотивовані відповіді на доводи щодо наявності або відсутності в діях особи складу інкримінованого їй кримінального правопорушення та постановити рішення, передбачене одним із пунктів ст. 407 КПК, з урахуванням приписів статей 284, 479-2 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за частинами 1, 2 ст. 185 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку з недоведеністю в її діях складу кримінального правопорушення. Апеляційний суд скасував цей вирок та закриття кримінальне провадження на підставі п. 1-2 ч. 2 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі особа, стосовно якої закрито кримінальне провадження, наголошує, що апеляційний суд безпідставно за наслідками розгляду апеляційної скарги прокурора ухвалив рішення про закриття кримінального провадження

за відсутності її згоди. На її думку, суд, з'ясувавши наявність підстав для закриття провадження та відсутність на це згоди особи, стосовно якої висунуто обвинувачення, мав встановити: чи мала місце подія правопорушення; чи наявний у діяннях особи склад кримінального правопорушення, і лише за умови доведеності винуватості закрити провадження, а у разі встановлення відсутності у діянні складу правопорушення ухвалити виправдувальний вирок відповідно до вимог п. 1 ч. 7 ст. 284 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що як убачається з матеріалів кримінального провадження, вирок місцевому суду особу визнано невинуватою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1 і 2 ст. 185 КК, та виправдано у зв'язку з недоведеністю в її діяннях складу кримінального правопорушення.

Прокурор не погодився з виправдувальним вирок і оскаржив його до апеляційного суду. Апеляційний суд відкрив апеляційне провадження за скаргою прокурора.

Далі у зв'язку із набуттям 09.08.2024 чинності Законом № 3886-IX, згідно з яким кримінальна відповідальність за статтями 185, 190, 191 КК може настати, лише якщо розмір викраденого перевищує 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, цей суд скасував виправдувальний вирок та на підставі п. 1-2 ч. 2 ст. 284 КПК закрити кримінальне провадження.

Прокурор подав апеляційну скаргу у зв'язку з незгодою з виправдуванням особи. Проте апеляційний суд, не перевіряючи доводів апеляційної скарги прокурора, не надаючи на них ґрунтовних відповідей і не враховуючи відсутність згоди особи, постановив рішення про закриття кримінального провадження.

Більше того, цей суд, не погоджуючись із рішенням, ухваленим місцевим судом, тобто надаючи власну оцінку доказам, не дослідив їх, не проаналізував кожен окремо з точки зору належності, достовірності, допустимості та у сукупності на предмет достатності.

Під час розгляду скарги прокурора апеляційний суд не взяв до уваги положення гл. 36-1 КПК, яка регламентує розгляд кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність.

Так, суд апеляційної інстанції мав урахувати, що відповідно до приписів ч. 1 ст. 479² КПК суд здійснює судове провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, у загальному порядку, передбаченому цим кодексом, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

На підставі ч. 3 згаданої вище статті, якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, суд:

1. зупиняє судовий розгляд;
2. запитує згоду обвинуваченого на закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 4-1 ч. 1 ст. 284 цього Кодексу;
3. якщо обвинувачений проти цього не заперечує, закриває кримінальне провадження на цій підставі.

Або за відсутності згоди обвинуваченого:

1) у разі, якщо судом встановлено вчинення ним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 1-2 ч. 2 ст. 284 цього Кодексу.

2) у разі, якщо судом не встановлено, що обвинуваченим вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд ухвалює виправдувальний вирок.

Суд апеляційної інстанції, за наявності підстав, повинен був розглянути апеляційну скаргу прокурора щодо незаконності ухвалення виправдувального вироку, дати мотивовані відповіді на доводи апеляційної скарги щодо наявності або відсутності у діях особи складу інкримінованого їй кримінального правопорушення та постановити рішення, передбачене одним із пунктів ст. 407 КПК, з урахуванням приписів статей 284, 479-2 КПК.

Отже, апеляційний суд, постановивши у такий спосіб рішення про закриття кримінального провадження, не виконав положень статей 370, 404, 419, 479-2 КПК та передчасно скасував вирок.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 23.02.2026 у справі № 381/1863/18 (провадження № 51-4587км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134456383>

VI. ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

15. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану

15.1.1. В умовах воєнного стану кримінальне провадження щодо злочинів, за які передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів. Стаття 615 КПК у редакції Закону від 14.04.2022 № 2201-IX унеможлиблює судовий розгляд кримінального провадження судом присяжних, якщо обвинувальний акт надійшов до суду після 01.05.2022 – дати набрання чинності цією нормою

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі захисник вважає, що було допущено порушення права на суд присяжних.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів,

за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд.

Водночас колегія суддів ККС враховує, що обвинувальний акт у кримінальному провадженні надійшов до суду першої інстанції 23.11.2022, тобто коли в Україні на підставі Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 було введено воєнний стан, строк дії якого надалі неодноразово продовжувався.

Законом від 14.04.2022 № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» ст. 615 КПК, якою врегульовано особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, викладено в новій редакції.

Приписами ч. 10 ст. 615 КПК у редакції цього Закону встановлено, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною було визначено склад суду за участю присяжних.

Ця норма Закону набула чинності 01.05.2022, тобто до надходження обвинувального акта щодо обвинуваченого до суду (23.11.2022).

Сторона захисту не заперечує, що під час підготовчого судового засідання суд першої інстанції роз'яснив усім учасникам, що ця норма закону, введена в дію з 01.05.2022, унеможлиблює розгляд кримінального провадження судом присяжних.

З огляду на наведене колегія суддів ККС вказала, що місцевий суд правильно застосував чинну редакцію ст. 615 КПК у редакції Закону від 14.04.2022 № 2201-IX та розглянув кримінальне провадження у складі трьох суддів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-976км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за лютий 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, д. ю. н. Антонюк Н. О. Київ, 2026. – 62 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua